

VITENSKAPELIG
HØYSKOLE

Norwegian School of
Theology, Religion and Society

«På dette sted»

Bygningers betydning for lokale folkekirkelige praksiser

Karen Helene Bøhn Melhus

Veileder

Praktikumsleder/ Førsteamanuensis i praktisk teologi

Fredrik Saxegaard

MF vitenskapelig høyskole for teologi, religion og samfunn,

AVH5065: Masteroppgave profesjonsstudiet i teologi (30 studiepoeng), Høst 2019

Antall ord: 18 108

Forord

At veien blir til mens man går har jeg fått erfare i høst. Når jeg startet arbeidet med dette prosjektet, var fokuset mitt på oppheving av boplikt for prester. Dette skulle videre utvikle seg til å omhandle flere kirkelige bygninger og deres betydning. Bygningene favnet fra kirke og kirkegård, til prestegård og menighetshus. Endringen jeg gjorde i prosjektet var med på å gjøre det mer spennende og interessant. Mye fordi jeg opplever gjenkjennelse i dette prosjektet.

Mitt kall til å bli prest er nært knyttet til den lokale menigheten i bygda der jeg er oppvokst. Nå ser jeg at de kirkelige bygningene der har og har hatt betydning for meg, særlig den lokale kirka. Og jeg opplever etter at dette prosjektet er gjennomført at bygningenes betydning har fått en større bevissthet hos meg. Dette er erfaringer og refleksjoner jeg vil ta med meg inn i arbeidet som prest.

Det er flere som fortjener en takk. Først vil jeg takke informantene mine for at de gav av tiden sin og sa ja til å stille til intervju. Jeg vil takke Presteforeningen som gav meg et lite studentstipend slik at den lille reisingen jeg foretok i forbindelse med intervjuene i stor grad ble dekket. Videre vil jeg takke min veileder, Fredrik Saxegaard, for støtte og veiledning underveis i arbeidet. Til slutt vil jeg takke min kjære mann for god støtte gjennom denne høsten.

Sammendrag

Kirkelige bygningers betydning viser seg å være en tematikk det er lite forsket på og lite berørt i tematikk som angår Den norske kirke. Dette forsøker jeg å gi et bidrag til i denne masteroppgaven.

Jeg forsøker å gi et svar på følgende spørsmål gjennom mitt forskningsprosjekt: Hvilken betydning har kirkelige bygninger for lokale folkekirkelige praksiser?

Jeg har foretatt en kvalitativ studie og brukt semistrukturert intervju som metode for innhenting av datamateriale. I den sammenheng har jeg intervjuet fire menighetsrådsledere i Den norske kirke om de ulike bygningene som menighetene disponerer, deriblant kirke og kirkegård, prestegård og menighetshus. Det innhentede materialet har videre blitt transkribert og analysert.

Denne oppgaven er ikke så sterkt teoridrevet, men den litteraturen som benyttes har vært med på å informere arbeidet med den. Av teoretisk tilnærming bruker jeg John Inges «*A Christian Theology of Place*», deler av «*Lived religion*» skrevet av Meredith McGuire og enkelte punkter fra en uttalelse gitt av Kirkemøtet i 2004, «*Den norske kirkes identitet og oppdrag*». Dette for å gi litt ulike vinklinger på de lokale kirkelige bygningene.

Det ble tidlig tydelig at bygningene har betydning. Denne betydningen kommer til uttrykk gjennom begrepet «tilhørighet», som kommer tydelig frem i det innhentede materialet. Videre belyses dette av historie og eierskap. Dette sier noe om hva som gir bygningene betydning og at bygningene er med å gi betydning til erfaringer man opplever i dem.

Innholdsfortegnelse

1	Innledning	1
1.1	Tematikk	1
1.2	Forskningsoversikt	1
1.2.1	«Den fjerne prest – den nære menighet»	2
1.2.2	Prest i Den norske kirke - En rapport om presters arbeidsforhold.....	3
1.2.3	I gode og onde dager... - Trivsel, belastninger og sluttevalueringer blant menighetsprester i Den norske kirke	4
1.2.4	Oppsummering.....	5
1.3	Forskningsspørsmål.....	5
1.4	Forskningsdesign.....	6
1.5	Disposisjon.....	7
2	Teori.....	8
2.1	«A Christian Theology of Place»	8
2.1.1	«Space» og «Place».....	9
2.1.2	Relasjonell betydning av sted	10
2.1.3	Oppsummering.....	13
2.2	«Lived religion»	13
2.2.1	Oppsummering.....	15
2.3	Den norske kirkes identitet og oppdrag.....	15
2.3.1	Oppsummering.....	16
3	Metode	18
3.1	Forskningsstrategi	18
3.2	Utvalg	18
3.2.1	Rekruttering av utvalget	19
3.2.2	Mulige utfordringer ved utvalget	20

3.2.3	Beskrivelse av utvalget for forskningsprosjektet	21
3.2.3.1	Menighet A	21
3.2.3.2	Menighet B	21
3.2.3.3	Menighet C	21
3.2.3.4	Menighet D	22
3.3	Metode for innsamling av materiale.....	22
3.3.1	Intervjuguide	22
3.3.2	Gjennomføring av intervju	23
3.4	Metode for analyse av materiale	24
3.4.1	Transkribering.....	24
3.4.2	Analyseprosessen	25
3.5	Reliabilitet og validitet	26
3.5.1	Reliabilitet.....	26
3.5.2	Validitet	27
3.6	Etiske refleksjoner.....	27
4	Analyse: Tilhørighet	29
4.1	«Vi bærer en historie videre herfra».....	29
4.1.1	Lang historie	30
4.1.2	Generasjonshistorien	32
4.1.3	Den korte historien – den personlige historien	36
4.1.4	Hvem bestemmer over historien?.....	37
4.1.5	Oppsummering.....	39
4.2	Eierskap	39
4.2.1	«Et godt sted å være»	40
4.2.2	«Det er der man har sine kjente».....	41
4.2.3	«Bli kjent med kirka»	45

4.2.4	Oppsummering.....	48
5	Hvilken betydning har kirkelige bygninger for lokale folkekirkelige praksiser?.....	50
5.1	Eierskap	50
5.2	Historie	52
5.3	Tilhørighet	53
6	Litteratur.....	56
7	Vedlegg	58
7.1	Vedlegg 1, Intervjuguide	58
7.2	Vedlegg 2, Informasjonsskriv	60

1 Innledning

1.1 Tematikk

Min opprinnelige interesse for tematikken var knyttet til endringer i boplikten for prester. Denne tematikken kom opp i samtale med representanter fra Presteforeningen når jeg var i prosess med å finne tema for oppgaven. Dette var et tema som fant klangbunn hos meg da min hjemmemenighet ikke lenger har prest boende i prestegården og jeg er kjent med at dette hadde det vært reaksjoner på.

Videre utviklet prosjektet seg til å gjelde alle kirkelige bygninger som menigheten disponerer. Min interesse ble da å se på betydningen av kirkelige bygninger i en folkekirkelig kontekst.

Når jeg så leste litteratur om ekklesiologi generelt, og folkekirkelige praksiser spesielt, opplever jeg at materialitet, bygninger, rom og gjenstander ser ut til å være glemt. Ett godt eksempel på dette er antologien *Folkekirke nå*¹. Hoveddelen av kapitlene i boka er skrevet av representative forfattere i Den norske kirke, og dekker en bredde av temaer som er med på å belyse folkekirkebegrepet. Likevel er betydningen av kirkelige bygninger fraværende.

Denne oppgaven vil gi et lite bidrag til å fylle dette hullet, og gi kunnskap til hvilken betydning kirkelig bygninger har i lokalt folkekirkelig liv i Norge.

Oppgaven vil først og fremst etablere og diskutere et empirisk materiale om et tema jeg mener er underbelyst. Slik sett har den hovedsakelig en induktiv design. Samtidig har jeg ikke gått til prosessen uten teoretiske perspektiver. Disse har i noen grad styrt utarbeidelsen av problemstilling og intervjuguide. I analyse og diskusjon spiller de en noe tilbaketrukket rolle, men de er med og informerer og belyser.

1.2 Forskningsoversikt

I dette avsnitt vil jeg gi en oversikt over det vi vet om betydningen av kirkelige bygninger i folkekirken lokalt.

¹ Dietrich, Stephanie et.al. (red.). *Folkekirke nå*. Oslo: Verbum Akademisk, 2015

Jeg har søkt i ulike litteraturbaser for å se etter relevant forskning. Blant annet har jeg foretatt søk Google Scholar med ulike ord, som f.eks. prestegård, boplikt og senere i prosessen på ord som kirkebygninger, church buildings. Gjerne kombinert med ordet betydning/meaning. Uten at dette har gitt nevneverdige relevante resultat for mitt prosjekt. Jeg har også søkt med lignende søkeord i Oria, Videre har jeg også kikket gjennom rapportene fra KiFo for å se om det har vært gjennomført relevant forskning der².

Videre vil jeg gjøre rede for noen av de funnene jeg har gjort som i noen grad er med på å informere mitt prosjekt.

1.2.1 «Den fjerne præst – den nære menighed»³

Dette er en undersøkelse fra Danmark hvor det er sett på hvilke reaksjoner det har vært ved avhending av presteboliger når sogn og pastorater(tjenesteområder) slås sammen. Det er også sett på reaksjoner ved avhending av presteboliger der hvor presten har valgt å flytte ut av presteboligen og inn i egen bolig. Her har reaksjonene vært forskjellige. Det er foretatt intervju med menighetsrådslederne i de berørte soknene.

Først gis det et historisk riss av prestegården i Danmark etter reformasjonen, hvor det ble bestemt at prestene skulle bo i prestegårdene. Dette for å styrke prestedekningen i distriktene også. Videre følger det redegjørelse av hvordan dette har utviklet seg i Danmark. Det er boplikt, men det har blitt flere stillinger uten boplikt. Det har også blitt lettere å få fritak fra denne. Samtidig har situasjonen rundt presten endret seg. Prestegården er ikke inntektskilden for presten. Arbeidssituasjon med større «pastorat» hvor presten betjener flere sokn og andre samarbeidsformer gjør det ikke like selvsagt at presten skal bo i et bestemt sokn. Dette henger også sammen med utviklingen i menighetene med fraflytting og færre som søker til kirke.

Det har skjedd en utvikling i prestenes livssituasjon som nærmer seg samfunnet ellers. Dette gjelder blant annet behov for og rett til privatliv og fritid. Situasjonen for prestens ektefelle

² <http://www.kifo.no/forskning/>

³ Merethe Jørgensen. *Den fjerne præst – den nære menighed: En undersøgelse af præstegårdens betydning for landsognene med særligt henblik på Ribe stift.*

har endret seg, hvor denne gjerne har egen jobb og da også egne ønsker for bosted. Likevel henger fortsatt prest og prestegård sammen i Danmark i dag.⁴

Sammenslåingene av sokn i Ribe stift har vært å slå sammen små sokn med sokn som er større. Dette har gitt overflødige prestegårder. Dette gav spørsmål om prestegården skulle selges eller brukes annerledes. De fleste steder ble den overflødige prestegården solgt. Dette var det ulike reaksjoner på knyttet til hvordan beliggenheten var, om den lå tett på der folk bodde eller var mer avsidesliggende. Hvor det for sistnevnte plassering ikke var spesielt konfliktfyllt å avhende boligen. Uansett var det i de soknene som ble slått sammen det var sterkeste reaksjoner ved avhending av prestegården, men dette er ikke entydig blant soknene som er undersøkt⁵

Den andre delen undersøker avhending av prestegården etter at presten har bedt om å få flytte i egen bolig av ulike årsaker. Dette skapte ikke reaksjoner. Prestene kjøpte bolig i soknet det tjenestegjorde i eller i nærheten. Dette gjorde at relasjonen til presten fortsatt var der. Noen sokn sier at de ville nok ikke innvilget fritak fra boplikten dersom det var snakk om å flytte til nærmeste storby.⁶

Denne undersøkelsen viser at det var større reaksjoner ved avhending av prestebolig etter sammenslåing av sogn enn der hvor presten bare hadde flyttet ut av presteboligen og inn i egen bolig. Det skal sies at de prestene som flyttet i egen bolig ble boende i sognet, slik at relasjonen til lokalsamfunnet/menigheten ikke ble brutt. Disse funnene mener jeg viser at det kan være sammenhenger mellom kirkelige bygninger og folks følelser og erfaringer knyttet til folkekirkelig identitet – også når det gjelder bygg som i utgangspunktet ikke er kirker som sådan.

1.2.2 Prest i Den norske kirke - En rapport om presters arbeidsforhold⁷

Dette er en arbeidslivsundersøkelse gjennomført i 10 av 11 bispedømmer. Det er utarbeidet rapporter for hvert enkelt bispedømme, men dette er en rapport om arbeidsforhold for

⁴ Ibid. s. 5-7

⁵ Ibid. s. 7-13

⁶ Ibid s. 17-19

⁷ KIFO Notat nr 5/2009 hentet fra <http://www.kifo.no/forskning/den-norske-kirke/presters-arbeidsforhold/>

prestene i hele Den norske kirke.⁸ Undersøkelsen har berørt svært mange temaer, derfor har jeg brukt søkefunksjonen for å finne de temaene som er av interesse for dette prosjektet. Jeg har søkt etter «bolig», «prestebolig» og «boplikt» fordi dette var utgangspunktet for prosjektet. Videre har jeg søkt på «bygg» og «bygning». På sistnevnte søk fant jeg ut at de har nevnt «kirkebygg». Da er det snakk om behovet for å utbedre eller modernisere kirkebygg.

Bolig er nevnt flere ganger i rapporten. Den viser at dette er et tema som kommer opp knyttet til forholdet mellom arbeid og fritid. Her tematiseres da utfordringer med boplikten for prester, bl.a. når det gjelder standard på boligen. Et antall respondenter har også sagt at fjerning av boplikten og bedring av standard på boligen kan bedre deres arbeidssituasjon.

1.2.3 I gode og onde dager... - Trivsel, belastninger og sluttevalueringer blant menighetsprester i Den norske kirke⁹

Dette er også en rapport som tar for seg å undersøke presters arbeidsmiljø og trivsel i arbeidssituasjonen. Den tar også for seg belastninger for prestene og undersøker hvorfor noen vurderer å bytte jobb. I denne rapporten har jeg gjort det samme som ovenfor og foretatt søk i rapporten for å finne den informasjonen som kunne være relevant.

Når jeg søker på «bolig» kommer det frem at det er flest respondenter som sier at boligsituasjon er en viktig faktor i valg av neste stilling, noe som kan tyde misnøye med den situasjonen når undersøkelsen ble besvart. Det kommer frem at boligsituasjon var viktig ved valg av stillingen de hadde og ved søking av eventuell ny stilling. Både boplikt og boligstandard vektlegges¹⁰.

Videre foretok jeg et søk etter «kirkebygg». Dette fant jeg kun i den vedlagte spørreundersøkelsen. Undersøkelsen har bedt prestene vurdere «kirkebyggets kvaliteter»¹¹. Antagelig har dette vært av mindre viktighet for respondentene, både når det gjelder valg av stillingen de har og ved vurdering av ny stilling. Likevel viser jo dette at kirkebygningen har relevans, når dette spørres om i undersøkelsen.

⁸ Ibid. s. 3-5

⁹ KIFO Notat nr 6/2009 hentet fra <http://www.kifo.no/i-gode-og-onde-dager/> 30.12.19

¹⁰ Ibid. s. 86

¹¹ Ibid. Se vedlagt spørreskjema til slutt i rapporten, pkt. 3 og 4.

1.2.4 Oppsummering

I arbeidet med prosjektet har jeg funnet lite forskning på betydningen av kirkelige bygninger. Dette viser at det kan være behov for mitt prosjekt som belyser dette. Den forskningen jeg har gjort rede for ovenfor viser dette. Samtidig er det deler av disse forskningsrapportene som har relevant materiale og som er med på å informere mitt videre arbeide med prosjektet.

Rapporten fra Danmark om prestegårder og fjerning av dem har nok vært den som har hatt størst relevans for videre arbeid. Det var fra denne rapporten jeg fikk ideen om å intervju menighetsrådsledere fremfor prester, fordi menighetsrådsledere var utvalget i denne rapporten. Selv om mitt prosjekt utviklet seg til å gjelde flere av menighetens bygninger enn bare prestegården, som er temaet i rapporten, så har også enkelte funn vært med på å belyse de andre bygningenes betydning også. Det er fordi et tydelig aspekt i denne rapporten er følelsene som er knyttet til avhending av prestegårdene. Dette viser som nevnt ovenfor at folks følelser og erfaringer henger sammen med kirkelige bygninger når det gjelder folkekirkelig identitet.

Rapportene fra Kifo har undersøkt prestenes situasjon, bl.a. når det gjelder boplikt, bosituasjon og bolig. Jeg ble som nevnt ovenfor inspirert av den danske rapporten om prestegårdene til å intervju menighetsrådsledere for å få en annen vinkling på det.

1.3 Forskningsspørsmål

Jeg vil her presentere og begrunne oppgavens forskningsspørsmål:

Hvilken betydning har kirkelige bygninger for lokale folkekirkelige praksiser?

Dette er spørsmålet jeg forsøker å gi et svar på gjennom mitt forskningsprosjekt.

Når jeg spør hvilken betydning de kirkelige bygningene har så har jeg brukt «betydning» for å sette bygningene som subjekt. Dette begrepet erfarer jeg også er et gjensidig begrep som ikke bare favner bygningene, men også det menneskelige aspektet. Det vil si at det også rommer personlige historier, erfaringer og følelser. Bruken av begrepet «betydning» kan kritiseres, ved at det kan oppfattes som ensidig kognitivt og språklig. Et alternativ ville vært å spørre hvilken rolle kirkelige bygninger spiller for lokale folkekirkelige praksiser, men opplever at

«rolle» er av mer ensidig karakter, dvs. ensidig fokus på bygningene og ville ikke fanget opp de menneskelige erfaringene og refleksjonene jeg interesserer meg for.

Kirkelige bygninger betyr de ulike bygningene som menigheten disponerer eller er tilknyttet. I dette prosjektet vil det si kirke og kirkegård, prestegård og menighetshus. Jeg spurte også om hjemmene, men dette viste seg som lite relevant for tema ved analysen.

Lokale folkekirkelige praksiser handler om hvordan folk i menighetene gjør bruk av de kirkelige bygningene. Folkekirke-begrepet er med på å si noe om både hvem som bruker de kirkelige bygningene og når de brukes. Jeg utvider dermed fokus fra et menighetsbegrep som fort kan begrenses til de medlemmene som er regelmessige deltakere i bestemte kirkelige aktiviteter, samtidig som jeg begrenser det i forhold til et mer åpent begrep som religion eller religiøse praksiser.

1.4 Forskningsdesign

Poenget med å etablere et forskningsdesign er å sikre at det er god sammenheng mellom forskningsinteressen min, problemstilling, teoretiske perspektiver og metodiske valg. Jeg vil her helt kort presentere designet for denne oppgaven:

Når man spør etter betydning av kirkelige bygninger fordrer dette å lete etter historiene, erfaringene og følelsene som er knyttet til disse. Derfor, for å svare på mitt forskningsspørsmål har jeg valgt å bruke semistrukturert intervju av menighetsrådsledere i fire menigheter i Den norske kirke. Dette vil gi innblikk i enkeltpersoners forhold til de kirkelige bygningene.

Som nevnt innledningsvis er ikke oppgaven tungt teoridrevet. Jeg har samtidig latt meg informere av særlig to perspektiver. For det første teologisk litteratur om stedets betydning. For det andre religionsvitenskapelige og religionssosiologiske "lived religion" perspektiver på betydningen av materialitet og kroppslighet

1.5 Disposisjon

Oppgaven er disponert på følgende vis: Etter dette kapitlet følger et kapittel hvor jeg gjør rede for teorien jeg legger til grunn for arbeid med det innhentede materialet.

Videre gjør jeg rede for forskningsmetodiske spørsmål i oppgaven. Påfølgende kapittel vil så være en analyse av betydningen kirkelige bygninger har for lokale folkekirkelige praksiser, gjennom å belyse begrepet «tilhørighet». Det gjør jeg gjennom underkategoriene «historie» og «eierskap». Til slutt vil jeg drøfte mine funn i analysen i lys av teorien jeg har presentert.

2 Teori

Jeg skal gjøre rede for to ulike teoretiske perspektiver jeg vil bruke for å drøfte analysen av mitt innhentede materiale. Dette prosjektet har som nevnt innledningsvis ikke vært tungt styrt av teori, men jeg har gjort bruk av litteratur av både teologisk og religionsvitenskapelig karakter. Først presenterer jeg John Inges «*A Christian Theology of Place*», hvor prosjektet er å belyse hvilken betydning «sted» har. Denne er sammen med «*Den norske kirkes identitet og oppdrag*» den teologiske litteraturen jeg har gjort bruk av. Videre har jeg brukt «*Lived religion*» av Meredith McGuire, som er av mer religionsvitenskapelig karakter og som belyser den gjenoppdagelsen av materialitet og kroppslighet som finner sted i forskningen.

Utvalget av teori sier i liten grad noe om bygninger, men det er likevel elementer jeg mener kan overføres for å belyse bygningers betydning.

2.1 «*A Christian Theology of Place*»

«Whatever is true for space and time, this much is true for place. We are immersed in it and could not do without it. To be at all – to exist in any way – is to be somewhere, and to be somewhere is to be in some kind of place. Place is as requisite as the air we breathe, the ground on which we stand, the bodies we have. We are surrounded by places. We walk over them and through them. We live in places, relate to others in them, die in them. Nothing we do is unplaced. How could it be otherwise? How could we fail to recognise this primal fact?»¹²

I dette sitatet som Inge selv har gjengitt vises det hvor vesentlig «sted» er for oss og hvor grunnleggende det er for vår eksistens. Sitatet avsluttes med et spørsmål som kan tolkes som en implisitt kritikk av teologi som fagtradisjon. For hvis sted har en så grunnleggende betydning for mennesker, hvorfor har sted spilt så liten rolle i teologers tekster gjennom historien?

¹² Inge, John. *A Christian Theology of Place – Explorations in Practical, Pastoral and Empirical Theology*. Først publisert: Ashgate Publishing, 2003. New York: Routledge, 2016. s. 14

John Inges prosjekt med «*A Christian Theology of Place*» er dermed å løfte frem betydningen sted har for mennesker. Han sier at dette har blitt glemt når samfunnet har utviklet seg og er med på å frarøve mennesker en vesentlig bit av sin identitetsdannelse. Han viser ikke bare hvordan dette har blitt et glemt fokus i arbeidet med teologi, men også i forskning generelt, f.eks. i psykologi.

Inge løfter frem betydningen av «sted» gjennom å belyse ulike temaer. I første kapittel gjør han rede for forskjellen mellom «space» og «place», og hvordan samfunnets utvikling har forårsaket at «sted» har mistet betydning. Videre bruker han et kapittel til å gjøre rede for «sted» i Det gamle og Det nye testamentet. Dette oppfatter jeg som en begrunnelse for hvorfor det skal jobbes med betydningen av «sted» også i teologien. Det samme gjelder de påfølgende kapitlene. Kapittel tre og fire berører aspekter ved kristen tradisjon, hvor «sted» er viktig. Kapittel tre handler om sakramentale hendelser og kapittel fire om pilegrimstradisjonen. Det femte og siste kapittelet handler om nytt blikk på sted, hva det betyr knyttet til fellesskap og relasjoner. I siste delen av kapittelet trekker han betydningen av «sted» videre i en eskatologisk retning.

John Inge er teolog. Dette gjør at ikke alt han gjør rede for er like relevant for den empiriske forskningen jeg har gjennomført. Det gjør også at sider ved hans prosjekt, særlig knyttet til gudsrelasjonen, ikke vil ha like stor gjenklang i det innhentede materialet. Dette kan være fordi han har et større fokus på dette som teolog og har utarbeidet denne teologien uten særlig mye empirisk grunnlag å speile det på. Samtidig kan det også være fordi mine informanter i svært liten grad berørte dette i intervjuet. Mitt fokus i intervjuene var å spørre om de ulike bygningenes betydning og det ble i liten grad tematisert, selv om noen av spørsmålene potensielt kunne ha åpnet opp for samtaler om dette i større grad.

I det følgende går jeg nærmere inn på de sidene ved Inges bok som har særlig betydning for oppgaven.

2.1.1 «Space» og «Place»

Dette er to begreper som Inge skiller mellom i sin definisjon av sted. Place oversetter jeg til sted, mens space kanskje kan oversettes med rom. Space/rom har mer abstrakte konnotasjoner, mens sted er med konkret og kjent. Slik blir «space» definert som noe som fylles av steder, og kan fylle steder.

Sted beskrives som noe kjent. Da blir «space» som noe mer abstrakt også noe som er ukjent.

Skillet mellom «place» og «space» tas ikke nevneverdig opp i mitt forskningsprosjekt. Jeg forutsetter at bygningene som menigheten disponerer er mer eller mindre kjente for de fire jeg har foretatt intervju med. Når Inge da definerer «sted» som noe som er kjent vil bygningene ut fra denne forståelse kunne bli forstått som «sted». Samtidig gis det en større dimensjon når folk snakker om hvordan bygningene er gode å være i, en «space»-dimensjon, hvor man kan oppleve å være del av noe større. Viktig er det hos Inge at man ikke mister grepet om «sted» og det kjente og nære. Det har vært en utfordring med samfunnsutviklingen mener han, hvor bl.a. «space» har vunnet betydning over sted¹³.

2.1.2 Relasjonell betydning av sted

«Places are the seat of relations and of meeting and activity between God and the world»¹⁴

Sted og relasjoner kobles sammen av Inge i flere av kapitlene. Når han bruker et kapittel på å redegjøre for steds plass i de bibelske skriftene er det blant annet for å vise hvilken betydning sted har for relasjonen mellom Gud og menneskene. I Det gamle testamentet er det en relasjonell kobling mellom sted og både Gud og menneskene¹⁵. Denne videreføres, med endret fokus, i Det nye testamentet hvor inkarnasjonen fremstår som en relasjon mellom Gud og menneskene, men hvor også sted har betydning¹⁶.

«We might say, therefore, that it is clear from the incarnation that places are the seat of relations or the place of meeting and activity in the interaction between God and the world, and argue further that place is therefore a fundamental category of human and spiritual experience.»¹⁷

Det er to av kapitlene som gjør rede for elementer i kristen tradisjon som viser at sted har betydning. Det første av disse viser en sakramental tilnærming til sted, særlig ved sakramentale hendelser eller opplevelser¹⁸. Her videreføres tanken om at sted har betydning

¹³ Ibid. s. 4

¹⁴ Ibid. s.68

¹⁵ Ibid. s. 46-47

¹⁶ Ibid. s. 51

¹⁷ Ibid s. 52

¹⁸ Ibid. s. 59

for Guds relasjon til menneskene. Et sakrament defineres som et synlig tegn¹⁹, da som et synlig tegn på en relasjon mellom Gud og mennesker.

Sakramentale hendelser eller opplevelser er slik jeg direkte har oversatt begrepene «sacramental events» og «sacramental encounters». Ved at begrepet «sakramental» brukes for det frem hvordan det hellige knytter seg til det skapte og til materielle ting. Dette blir da nært knyttet til det inkarnatoriske

Inge siterer Belden Lane: *«Repeatedly, it is place which lends structure, contextuality, and vividness of memory to the narrative of spiritual experience.»*²⁰ Dette viser at religiøse erfaringer ikke er løst fra sted, men at sted er viktig som en ramme for slike hendelser. Det er fordi ulike interaksjoner skjer et sted, og slike steder blir ingen nøytral bakgrunn²¹, men gir nettopp en ramme og en kontekst til det som skjer, slik som det første sitatet i dette avsnittet sier. «Memory» blir et viktig aspekt ved erfaring.

Inge siterer E.V. Walker på at sted ikke har noen følelser i seg selv uten menneskers erfaring, men at et sted er:

*«a location of experience. It evokes and organises memories, images, feelings, sentiments, meanings, and the work of the imagination. The feelings of a place are indeed the mental projections of individuals, but they come from collective experience and do not happen anywhere else. They belong to the place.»*²²

Her sies det at sted i seg selv ikke er noe uten de menneskelige erfaringene som er knyttet til det, men også motsatt, at menneskelige erfaringer heller ikke er mulige uten sted. Dette kan vi finne igjen når Inge i det første kapittelet definerer «space» og «place» som noe ukjent og noe kjent. Samtidig er det andre som fremhever at stedets særegenhet ikke nødvendigvis er knyttet til hvordan det stedet er fysisk eller ordningene som er der. Betydningen kommer fra

¹⁹ Ibid. s. 60

²⁰ Ibid. s. 70

²¹ Ibid. s. 70

²² Ibid. s. 83

samfunnet eller fellesskapet av folk som har tilknytning til det²³. Dette gjelder også når det kommer til enkeltpersoners «sacramental encounters» eller guddommelige opplevelser

«The place in which such encounters occur is always important to the person who has the experience»²⁴

Møter mellom Gud og mennesker skjer på steder, og slike opplevelser er noe man husker knyttet til stedet hvor det skjedde. Dette mener jeg kan overføres til folks opplevelser i menighetens bygninger. En slik overføring gjelder ikke nødvendigvis relasjonen til Gud, men tilknytningen til stedet. Det kan også handler om relasjonen mellom mennesker.

Videre gjør Inge rede for pilegrimstradisjonen som en del av kristen tradisjon. Pilegrimstradisjonen handler om møter mellom Gud og mennesker²⁵. I pilegrimstradisjonen spiller sted en viktig rolle, ved at folk reiser til et sted av betydning for sin tro og religion. Her nevnes «røtter» som et aspekt ved pilegrimsreisen, hvor dette handler om å kjenne den kristne tradisjonen man hører til i. Røtter i den kristne tradisjonen er med på skape en ny relasjon til både tid og sted²⁶. Å være pilegrim betyr å foreta en reise til et spesielt, hellig sted for å minnes hendelser som har skjedd der og for å be. Dette er av mer emosjonell karakter enn det er intellektuelt. Å gå pilegrim har en relasjonell betydning også, ved at man drar mot et sted for å møte en person.²⁷

Steder er vevd sammen med fellesskapene som er knyttet til dem. Slik er kirkene knyttet sammen de kristne fellesskapene som hører til der. Dette viser at steder er viktig for å bygge om fellesskap av mennesker. Derfor er kirkene viktig for å bygge opp kristne fellesskap.²⁸ Stedene utvikler sin egen historie etter menneskers erfaringer i dem. Slik blir steder hellige gjennom hellige erfaringer.²⁹

Steder og mennesker er bundet sammen. Stadig bringer Inge oss tilbake til relasjonell betydning av sted, hvor sted også får betydning gjennom menneskers møte med det og

²³ Ibid. s. 84

²⁴ Ibid. s. 89

²⁵ Ibid. s. 92

²⁶ Ibid. s. 93

²⁷ Ibid. s. 97

²⁸ Ibid. s. 125

²⁹ Ibid. s. 124

menneskene som er der.³⁰ Båndet mellom fellesskap og sted er sterkt fordi det er en vekselvirkning hvor sted og fellesskapet er med på å gi hverandre betydning.

For det som er med å være tett knyttet til et sted er at det er noe som kan være kjent, gi sikkerhet og en sterk følelse av tilhørighet og en tilknytning til sted kan skape dette.

2.1.3 Oppsummering

Hos Inge er prosjektet å fremheve betydning sted har for oss. Sted definerer han som noe kjent, kjente områder. Som nevnt da vil jeg i videre bruk av «A Christian Theology of Place» forstå de ulike bygningene som menighetene disponerer som «sted», fordi de skal være noe kjent for mine informanter.

Det som angår relasjonell betydning av sted, er relevant for å belyse funnene i analysen. Den relasjonelle betydningen av sted handler om flere ting, både det mellommenneskelige aspektet og en tilknytning til stedet. Samtidig er det også en sammenheng mellom disse som kan diskuteres opp mot mitt materiale.

At sted er rammen for ulike ting som skjer kommer til uttrykk hos Inge. Menneskers erfaringer uten sted er lite, og det samme gjelder for sted uten menneskers erfaringer.

2.2 «Lived religion»

«Lived religion» har blitt et sentralt teoriperspektiv i forskning innen religion og teologi de siste årene. Meredith B. McGuire's bok ved samme navn var et tidlig bidrag innenfor denne trenden, og gir en god oversikt over hvordan begrepet kan gi et nytt og friskt blikk på religion historisk og samtidig.

McGuire's prosjekt er å vise religion erfart og uttrykt av individer. Hun har erfart gjennom egen forskning innenfor religionssosiologi at enkeltindividers religiøse verden ofte er mer komplisert enn, og ikke alltid samsvarende med, den religionen de er medlemmer av³¹. «Lived religion» er begrepet som favner dette, hvor enkeltmenneskers utøvelse av sin tro og religion utenfor institusjonene blir forsket på. For det forskes ikke bare på folks tro, religiøse

³⁰ Ibid. S. 130

³¹ McGuire, Meredith B. *Lived Religion: Faith and Practice in Everyday Life*. New York: Oxford University Press, 2008. s. 3-4

ideer og moralske verdier, det forskes også på folks hverdagslige rituelle praksiser som involverer kroppslige og følelsesmessige erfaringer og uttrykk, ikke bare det rent religiøse³².

McGuire's bok presenterer ulike temaer knyttet til feltet «Lived religion» og i kapittelet «Spirituality and Materiality: Why Bodies Matter»³³ løfter hun frem materialitet som et viktig, og ofte oversett, perspektiv. Det overskriften og videre underoverskrifter viser er hva kropp betyr for spiritualitet og for religiøs praksis. Dette kalles «embodiment». Gjennom kapittelet gir McGuire ulike eksempler på hva «embodiment» er, men det nevnes ingenting om kirker eller andre bygninger og steders betydning.

Jeg vil oversette «lived religion» med erfart religion eller opplevd religion. Kapittel 5 innledes med å konstatere at det har vært et skille mellom spiritualitet og materialitet. Denne delingen tar McGuire et oppgjør med, ved å hevde at spiritualitet også handler om folks fysiske kropp når man setter fokus på religion som praktisert og erfart i rammen av deres hverdag.³⁴

McGuire knytter an til sosiolog Danièle Hervieu-Léger som argumenterer for at religion er en kjede av minner. På den måten er folk koblet til tradisjonene i deres trossamfunn. Dette blir tenkt å være en kognitiv prosess, hvor det læres videre til andre. Minner består av flere ting som overføres og bevares, f.eks. følelser. På dette viset blir religiøse eller spirituelle praksiser en del av et kroppsliggjort minne. Dette gjør at kroppene blir viktig både i individuell spirituell praksis og i det å skape et samfunn, som blir et samfunn av minner.³⁵ Videre gjør McGuire bruk av et begrep presentert av Paul Connerton, «incorporating practices», som handler om måter hvor minner blir innarbeidet i et menneskes kroppslige erfaring.

McGuire bruker flere eksempler for å vise hvilken betydning kroppen har i utøvelse av religiøse praksiser og spiritualitet, og hvilke materielle ting som kan være et uttrykk for dette. Det første handler om mat og det andre om arbeid, og hvordan disse uttrykker spiritualitet og religiøs praksis. Dette handler om måter tro og religion kan komme til uttrykk på og hvordan dette kan tolkes.

³² Ibid. s. 16-17

³³ Ibid s. 97-118

³⁴ Ibid. s. 97

³⁵ Ibid. s. 100

2.2.1 Oppsummering

Som nevnt sier kapittelet om materialitet og kroppslighet ingenting om bygninger, men har likevel noen momenter jeg vil ta med videre for å belyse min analyse. Jeg vil særlig løfte frem det McGuire nevner om materialitet, religiøse erfaringer og minner viktig. Her vil jeg også stille spørsmål ved hvorfor bygninger som ramme rundt dette ikke er nevnt.

2.3 Den norske kirkes identitet og oppdrag

I 2004 gav Kirkemøtet en uttalelse med tittelen «Den norske kirkes identitet og oppdrag». Dette dokumentet sier mye om hva Den norske skal være og gjøre. Det er flere punkter som sier noe om bygningene som menigheten har. Tydeligst er punkt 16 om Kirkebygget:

«I alle sokn skal det finnes en kirke der den lokale menighet regelmessig feirer gudstjeneste. Gamle og nye kirkebygg er uttrykk for kirkens historie og for menneskelig livserfaring fra ulike tider. Kirkene er steder der evangeliet tolkes og forkynnes på nytt, også ved hjelp av ulike kunstarter og kulturelle uttrykk. Kirkebyggene må ivaretas godt for at de skal kunne være hellige rom for dagens mennesker og fungere som tjenlige lokaler for menighetens virksomhet. Kirkene er i seg selv viktige symboler i lokalsamfunnet, som mange føler nær tilknytning til. Også kirkegården er viktig for lokal kirkelig identitet. Kirken ønsker at tilhørigheten til den lokale kirke skal styrkes og videreføres. Det forutsetter bl.a. at det legges til rette for bygging av nye kirker når bosettingsmønstrene endres.»³⁶

Uttalelsen er delt opp i tre deler: A. Grunnlag og mål, B. Fellesskap og organisasjon, og C. Folkekirke og samfunn. Punkt 16 står i del B. Dette viser at kirkebygget handler om både fellesskap og om organisering.

Del C handler om folkekirke og samfunn. Også her nevnes kirkebygg i et av punktene, nemlig punkt 25 som omhandler kirken som forvalter av kultur, verdier og tradisjoner.

«Med sine lange historiske røtter er Den norske kirke en forvalter av tradisjoner og verdier i kultur og samfunnsliv. Både lokalt og nasjonalt spiller kirkelige tradisjoner og seremonier en viktig rolle i mange sammenhenger. Den norske kirke forvalter en

³⁶ Den norske kirkes identitet og oppdrag s. 10

rekke kirkebygg av stor historisk og kulturell betydning. Dette er en oppgave Den norske kirke ønsker å utføre på en ansvarlig måte i samarbeid med offentlige myndigheter. Samtidig vil den være åpen for og bidra til nyskaping og fornyelse av tradisjoner og kulturuttrykk. Kristendommen som kulturarv er det imidlertid ikke Den norske kirke og de andre kirkesamfunnene alene som forvalter i det norske samfunn. Gjennom 1000 år har evangeliet satt dype og varige spor i folk og samfunn, noe som i dag blant annet lar seg gjenfinne i menneskesyn og virkelighetsforståelse, i ukens og årets rytme i hverdag og helg.»³⁷

Felles for disse to punktene er at det er kirkebygget som nevnes. Disse punktene viser at kirkelige bygninger, hvor kirkebygget er fremhevet, er en del av Den norske kirkes identitet og oppdrag. Det gjør at disse punktene vil være relevante å speile mitt datamateriale mot.

Samtidig opplever jeg at de kirkelige bygningenes betydning er noe underkommunisert i denne uttalelsen. I pkt. 26 som omhandler «kirkens nærvær i folkelivet», mener jeg også bygningene kunne vært løftet frem, fordi bygningene er fysiske, synlige markører på nettopp kirkens nærvær i folkelivet. Pkt. 26 lyder som følger:

«Som folkekirke forholder Den norske kirke seg til allmenne livserfaringer i samfunnet, og søker gjennom kirkelige handlinger, i sitt gudstjenesteliv, og i øvrig virksomhet å reflektere menneskelivet i dets mangfold. Som folkekirke ønsker Den norske kirke fortsatt å være til stede i alle lokalsamfunn. Den ønsker med sin virksomhet å være integrert i lokalsamfunnets liv og hendelser, og at kristen tro og livstolkning skal prege både dagligliv og høytid.»³⁸

2.3.1 Oppsummering

Denne uttalelsen fra Kirkemøtet i 2004, om Den norske kirkes identitet og oppdrag, sier noe om hvilken betydning bygningene har. Det er særlig kirkebygget som får fokus og de andre bygningene blir noe underkommunisert. Når det blir snakk om Kirken blir det som oftest et fokus på innholdet, det som fyller bygningene og menneskene som er der. Rammen rundt, altså de fysiske bygningene glemmes bort. Jeg vil videre vise hvordan disse punktene jeg har

³⁷ Ibid. s. 16

³⁸ Ibid. s. 16

gjort rede for kan brukes til å belyse funnene i analysen, samtidig som disse punktene også kan kritiseres av det samme materialet.

3 Metode

I dette kapitlet vil jeg gjøre rede for forskningsmetodiske spørsmål i oppgaven.

3.1 *Forskningsstrategi*

Prosjektet er en kvalitativ case-studie.

Jeg valgte en kvalitativ tilnærming fordi jeg ønsket å forstå bygningenes betydning for mennesker, og dermed informantenes refleksjoner, fortolkninger og følelser. I den sammenheng var jeg ikke interessert i statistikk slik kvantitativ metode gir.

Jeg valgte en casestudie fordi jeg på denne måten avgrenset arbeidsmengden, samtidig som det var mulig å bore dypt i problemstilling og materiale.

3.2 *Utvalg*

Når jeg skulle se på betydningen av ulike bygninger for lokalt kirkeliv ville jeg se dette fra menighetens perspektiv og ikke fra prestens synspunkt. Hadde jeg valgt prester som mine informanter hadde jeg nok vært sikret materiale, fordi prester har lang utdanning og kan ha reflektert rundt det jeg spør om allerede. Samtidig er det en del forskning hvor prestene er informanter. Det forskes ikke like mye på menighetens synsvinkel og derfor er informantene mine menighetsrådsledere, som er valgte representanter fra menigheten. Denne gruppen har jeg valgt fordi en menighetsrådsleder selv er en del av menighetens medlemmer og en del av lokalsamfunnet. Dermed er de godt informert om mange sider ved det jeg har interesse av å undersøke.

Mitt utvalg består bare av fire informanter. Dette mener jeg er et lite, men representativt utvalg. Størrelsen på utvalget er begrunnet utfra prosjektets tidsramme og størrelsesomfang. I den sammenheng kan det stilles spørsmål ved om det vil være mulig å generalisere mitt forskningsprosjekt. Generalisering handler om å dra slutninger fra en enkelt studie til en større befolkning, kontekst eller sosial teori. I kvalitativ forskning blir det ofte referert til

overførbarhet eller ytre validitet³⁹. Kvalitativ metode skal vise tendenser i det området det forskes på. Dette igjen kan bli til videre forskning, som muligens også gjør bruk av andre metoder som gjør at det kan generaliseres i noen grad. Jeg vil argumentere for at utvalget jeg gjør er representativt, og at prosjektet dermed er generaliserbart, selv om generaliserbarheten selvsagt ville vært styrket om jeg hadde hatt mulighet til å ha med et større utvalg.

I det følgende vil jeg kort redegjøre for rekruttering og diskutere utfordringer ved utvalget.

3.2.1 Rekruttering av utvalget

Rekruttering av utvalget har foregått gjennom tips innhentet fra bispedømmekontorer og Omfanget av forskningsprosjektet er fire informanter. Det er et begrenset omfang når det gjelder utvalget på grunn av prosjektets tidsramme og ressurser til rådighet.

Jeg har lagt flere kriterier til grunn når jeg har etterspurt informanter til dette forskningsprosjektet. Disse kriteriene viser at jeg ønsket å rekruttere et nokså homogent utvalg for å belyse det jeg ønsket å undersøke, nemlig bygningenes betydning.⁴⁰

Først har jeg måtte avgrense hvilke menigheter jeg søker etter. Her har jeg lagt følgende kriterier til grunn: Menigheten har en eldre kirke, kirkegård, tradisjonell prestegård og nyere menighetshus eller kirkebygg. Fortrinnsvis ville jeg ha menigheter hvor det ikke lenger bor prest i prestegården. 3 av mine 4 informanter er menighetsrådsledere i menigheter hvor dette er tilfellet.

Videre ville det være en fordel om informanten har vært leder av menighetsrådet i 2015, dvs. i begynnelsen av valgperioden 2015-2019. Dette for at vedkommende muligens har fått med seg umiddelbare reaksjoner etter at boplikten for prester ble opphevet fra 1.september 2015. Samtidig vil det at vedkommende har vært leder siden 2015 gjøre at han eller hun har kjennskap til de ulike bygningene. Dette var et premiss for rekruttering av utvalget, men fordi tematikken omkring bortfall av boplikt var mer fremtredende tidligere i arbeidet med

³⁹ Ritchie, Jane et.al. (red.). *Qualitative Research Practice: A Guide for Social Science Students and Researchers* (2.utg). London: Sage Publications, 2014. s. 365

⁴⁰ Ibid. s.114

prosjektet enn det er nå er det ikke et premiss jeg legger stor vekt på videre i arbeidet.. Dette kriteriet ble dessuten ikke oppfylt av en av menighetsrådslederne fordi den ene menighetsrådslederen var nyvalgt menighetsrådsleder i høst. I tillegg var vedkommende relativt nyinnflyttet.

3.2.2 Mulige utfordringer ved utvalget

Slik jeg ser det kan det være flere mulige fallgruver ved dette utvalget.

Perioden hvor jeg søkte etter informanter var i innspurten på høstens kirkevalg og i etterkant av valget. Dette gjorde at noen takket nei til min forespørsel om deltakelse i dette prosjektet. Da handlet det om kapasitet til å bli intervjuet eller usikkerhet om de fortsatt var relevante informanter å snakke med.

I forbindelse med kirkevalg og valg av MR er det ikke ukjent at det enkelte steder kan være utfordrende å få kandidater til listene. Videre kan det være varierende grad av kompetanse og refleksjon over den gjeldende problemstilling. Jeg erfarer i møte med mine informanter at det virker som de har et genuint engasjement i menigheten de er leder for. Likevel ser jeg at det er litt ulik grad av kompetanse og kjennskap til bygningene menighetene disponerer. Dette baserer seg på at en av mine informanter var relativt nyinnflyttet i soknet og dermed ikke kjenner de lange historiske linjene på samme måte som de informantene som er født og oppvokst på det stedet menigheten er.

Fordeling på alder og kjønn blir også utfordrende. Man kan stille spørsmål ved om dette er relevante kriterier på et så lite utvalg. Dette er ikke informasjon jeg spesifikt har lagt til grunn når jeg har gjort mitt utvalg og har derfor blitt tilfeldig. Likevel fordeler utvalget seg på to kvinner og to menn. Jeg har ikke innhentet informasjon om alder, men inntrykket var at informantene nok ikke har så stor spredning aldersmessige. Dette er heller ikke kriterier som gjør seg gjeldende i analysen av materialet.

En begrenset tidsramme på prosjektet og antall informanter har noe å si for den geografiske spredningen. Geografisk fordeler de fire informantene seg på to menigheter i Agder og Telemark bispedømme og to menigheter i Borg bispedømme. Ulike geografiske områder kan bety ulik kirkelig situasjon og kontekst. Jeg kan ikke se at det kommer frem forskjeller i analysen. Jeg valgte to menigheter i Agder og Telemark fordi det var praktisk for meg da jeg

skulle reise dit privat og hadde muligheten til å møte informanter der. Menighetene i Borg bispedømme valgte jeg fordi de var i rimelig nærhet for meg å reise ut til fra Oslo og fordi jeg ble tipset om disse menighetene. Jeg gjorde et utvalg knyttet til hva som var praktisk mulig og tilgjengelig for meg i perioden jeg gjennomførte mitt prosjekt.⁴¹

3.2.3 Beskrivelse av utvalget for forskningsprosjektet

Jeg vil her gi en kort presentasjon av de fire menighetene hvor jeg har foretatt mine undersøkelser.

3.2.3.1 Menighet A

Denne menigheten disponerer ei eldre trekirke fra midten av 1800-tallet. Kirkegården omkranser kirken. Menigheten har også et gravkapell i nærheten av kirken. I nær avstand fra kirken ligger menighetshuset. Dette bygget er ganske nytt og ble innviet for få år siden. Menighetshuset rommer kirkekontor, i tillegg til kaféområde, egen ungdomsavdeling, stor flerbrukssal og et lite kapell. Videre er det en tradisjonell prestegård hvor presten fortsatt bor, lokalisert i nærheten av kirken.

3.2.3.2 Menighet B

Dette soknet disponerer ei middelalderkirke. Videre har de en omkringliggende kirkegård. Prestegården ligger tett på kirken. Her har presten flyttet ut og den er utleid til privatpersoner. Menigheten har et menighetshus som ligger et stykke fra kirken. Menighetshuset brukes til ulike aktiviteter i menighetens regi og huser kontorer for menighetens ansatte. Dette menighetshuset er også vigslet til gudstjenestebruk.

3.2.3.3 Menighet C

Menighet C disponerer ei middelalderkirke. Prestegården ligger et lite stykke fra kirken. Siste presten som bodde i prestegården flyttet ut for omtrent ti år siden. Nå er det gjort alternativ bruk av prestegården, bl.a. annet av menigheten. Menigheten eier et menighetshus som ligger i nær avstand til kirken. Dette leies ut til minnesamvær og andre sammenkomster. Menigheten selv bruker det til kirkekaffe og menighetsmøter og -samlinger innimellom. Nå renoveres det

⁴¹ Ibid. s. 115-116

og skal huse kirkekontoret igjen. Det arbeides også for å fylle menighetshuset med aktivitet fra menighetens side.

3.2.3.4 Menighet D

Kommunen består av flere tettsteder hvor det er egne kirker. Likevel regnes kirken på det raskest voksende tettstedet som en hovedkirke. Kirkegården ligger rundt denne kirken. Det er i dette tettstedet kommunesenteret ligger og det er her kirkekontorene er lokalisert. Her er organiseringen slik at det er flere sokn i kommunen, men med felles menighetsråd. Prestegården er solgt for en tid tilbake. Denne ligger i nærheten av hovedkirken, men disponeres ikke av menigheten. Menigheten har et menighetshus like ved kirken som brukes til ulike aktiviteter.

3.3 Metode for innsamling av materiale

I denne oppgaven har jeg valgt å benytte meg av intervju for å innhente informasjon knyttet til problemstilling og det som er min forskningsinteresse. Jeg valgte intervju som metode fordi det ville kunne gi mer dyptgående informasjon om de ulike bygningenes betydning for det lokale menighetslivet gjennom personlige fortellinger og erfaringer, samt mulighet for å innhente mer utfyllende informasjon om den lokale konteksten.

Jeg kunne valgt andre kvalitative metoder slik som f.eks. observasjon. Da ville jeg imidlertid risikert å bruke svært mye tid på tilstedeværelse, uten å få tilgang til historier knyttet til de ulike bygningene av personlig art, som viser hvilken betydning de har for folk.

Tema for intervjuet og noen overordnede spørsmål jeg ønsket svar på var klargjort på forhånd. Samtidig påvirker informantenes fortellinger hvilken informasjon som blir innhentet.

3.3.1 Intervjuguide

Jeg utarbeidet en intervjuguide med temaoverskrifter, dvs. de ulike bygningene og stedene som menighetene disponerer, og et generelt hovedspørsmål til hvert enkelt tema, hvor jeg også hadde listet opp noen mer utdypende spørsmål. (Se vedlegg 1)

Spørsmålene i intervjuguiden etterspurte både informasjon om de ulike bygningene og stedene, hvordan de har blitt brukt og hvilken betydning de har. Dette kom til uttrykk gjennom spørsmål knyttet til menigheten og lokalsamfunnet, men også spørsmål av mer

personlig art hvor jeg spurte etter menighetsrådslederens egen bruk av de ulike stedene og hvilken betydning de ulike bygningene har for vedkommende.

I stor grad fulgte jeg guiden gjennom intervjuet. Den strukturerte intervjuet og sikret at jeg kom gjennom de ulike temaene jeg hadde satt opp. Dette gjaldt også for å sikre at intervjuet holdt seg innenfor tidsrammene jeg hadde informert respondentene om.

Spørsmålene som stilles informantene skal være formulert som åpne og ikke-ledende spørsmål. Dette betyr blant annet at man skal unngå spørsmål hvor svaret er «ja» eller «nei», som er spørsmål som da betegnes som lukkede⁴². I min intervjuguide har jeg tilstrebet å formulere åpne spørsmål, men det jeg erfarer i etterkant er at spørsmålene jeg stiller i intervjusituasjonen er en blanding av åpne og lukkede spørsmål. Dette kommer av at jeg formulerte spørsmål mens jeg var i intervjusituasjonen, ut fra det informantene fortalte og oppfølgingsspørsmål til det. Om svaret var et enkelt «ja» eller «nei» stilte jeg oppfølgingsspørsmål for å få tilgang på mer informasjon rundt den gjeldende situasjonen.

Informasjon som kom frem i intervjuene var med på å videreutvikle intervjuguiden til de resterende intervjuene.

3.3.2 Gjennomføring av intervju

Intervjuene ble gjennomført ved at jeg reiste til stedene informantene bodde. Tre av intervjuene ble gjennomført i bygninger som menigheten disponerte. Ett av intervjuene ble gjennomført på informantens arbeidsplass.

Å møtes i bygninger menigheten disponerte ga en god ramme for intervjuene. Det var rolige omgivelser og svært få forstyrrelser. Dette gjorde også at menighetsrådslederne i større grad pekte og forklarte de ulike bygningene jeg fikk se. Å reise ut til menighetene gjorde også at jeg fikk se flere av de bygningene som menigheten disponerer og som jeg etterspurte informasjon om i intervjuene.

Der jeg møtte vedkommende på arbeidsplassen var det mer utfordrende fordi det var andre til stede i samme rommet som pratet. Det var også noen som brøt inn i vårt intervju. Hele

⁴² Ibid. s.191

situasjonen rundt akkurat dette intervjuet var ikke gunstig av flere grunner. Etter å ha forsøkt å få til et intervju med avtroppende leder og det var blitt utsatt flere ganger ble det til at jeg intervjuet nyvalgt leder. Det ble slik pga. tidspress fra min side og ikke mulighet til finne ny menighet og ny informant. Dette gjorde noe med mengden informasjon om de ulike bygningene. I tillegg kom jeg selv fra reise og oppladningen til intervjuet var ikke ideell for min del.

Intervjuene varierte i lengde, fra omtrent 40 minutter opp til halvannen time. Denne variasjonen kan delvis forklares av det jeg har gjort rede for i avsnittene over. Det var også stor variasjon av hvor ordrike svarene på de ulike spørsmålene var og hvor avhengig de var av min spørsmålsstilling for å drive intervjuet fremover.

3.4 Metode for analyse av materiale

Videre vil jeg gjøre rede for hvordan jeg har bearbeidet materialet jeg har hentet inn i intervjuene og hvordan jeg har arbeidet med analysen av materialet.

3.4.1 Transkribering

I forbindelse med intervjuene valgte jeg å gjøre opptak av dem. Dette ble gjort i overensstemmelse med informantene som deltok. Jeg gjorde dette for hjelpe meg selv med å få tak i så mye materiale som mulig og å kunne være mer til stede i intervjusituasjonen uten å måtte notere konstant. Videre har jeg transkribert lydopptakene og i etterkant anonymisert den innhentede informasjonen så godt det lar seg gjøre. Dette gjelder navngitte personer og steder, samt detaljer som kunne identifisere stedet.

I videre arbeid med innhentede data har jeg sortert informasjonen på følgende vis: Informantene ble gitt bokstaver fra alfabetet. Derfor vil de benevnes som hhv. menighetsrådsleder A, B, C og D. Bokstavene ble tildelt kronologisk etter når de ble intervjuet og opptaket ble transkribert. Dette betyr videre at når menighetene nevnes vil de nevnes ved den bokstaven som menighetsrådslederen er tildelt, f.eks. menighetsrådsleder A og menighet A. Jeg har opprettholdt disse betegnelsen selv om dette ikke er et forskningsprosjekt hvor det gjøres sammenligninger mellom informantene.

Jeg har transkribert alt som ble sagt, men tatt bort ulike fyllord, slik som «eh...», og kuttet litt bort når det har blitt opphold i intervjuet. Enkelte steder har jeg opplevd det som relevant å

transkribere med pustepauser eller når jeg opplever informantene som nølende. Dette er gjerne midt i et svar og jeg har markert det med «...» de stedene dette er inkludert. Dette resulterte i omtrent 37 tettskrevne sider fordelt på fire intervjuer. Mengden materiale hadde stor variasjon mellom informantene.

3.4.2 Analyseprosessen

I arbeidet med datamaterialet, og i analysen av materialet, har jeg holdt meg svært empirinært uten å hente inn teorien. Med dette har jeg forsøkt å få frem meningsinnholdet i sitater fra informantene. Teorien blir forsøkt applisert på datamaterialet i drøftingskapittelet.

Den analytiske reisen er et begrep som hentes frem hos Ritchie m.fl.⁴³, og er et begrep som sier at analysen ikke først begynner når man skal se på og analysere det innhentede materialet, men er en prosess som pågår gjennom hele arbeidet med forskningsprosjektet⁴⁴. Det er slik jeg har oppfattet min måte å arbeide på, ved at det ligger noen teoretiske interesser til grunn helt fra jeg valgte tema for oppgaven, via utarbeiding av intervjuguide, til gjennomføring og transkribering av intervjuene. Dette har nok også gjort seg gjeldende i min analyse av datamaterialet.

Jeg har brukt en tematisk analyse på mitt materiale. Her har jeg prøvd å oppdage og tolke ulike temaer i det innhentede datamaterialet mitt⁴⁵. Dette betyr at jeg har hatt en «substantive approach» til dataene mine, hvor mitt fokus i analysen har vært på hva teksten sier.

Når jeg har jobbet med analyse av materialet kodet jeg materialet. Det betyr at jeg forsøkte å identifisere begreper i materialet mitt som sier noe om tematisk tyngdepunkt i materialet⁴⁶. Dette har vært en prosess i flere runder, hvor jeg til å begynne med klippet intervjuene mine fra hverandre og så forsøkte å sette de visuelt sammen på nytt etter temaer jeg identifiserte ut fra denne prosessen. Dette hjalp meg å se materialet på en annen måte og gav grunnlag for å

⁴³ Ibid.

⁴⁴ Ibid. s.275-76

⁴⁵ Ibid. s. 271

⁴⁶ Ibid. s. 277

finne fram til de temaene jeg til slutt valgte å fokusere min analyse på. Det er på en måte som et puslespill hvor man som forsker må kutte bitene selv og sette de sammen⁴⁷.

Å arbeide med materialet betyr å bli kjent med det⁴⁸. Det var med denne hensikt jeg begynte prosessen og det har vært en stadig prosess gjennom arbeidet med analysen hvor jeg har blitt stadig bedre kjent med, og fått større eierskap til, materialet.

Jeg identifiserte til slutt et hovedbegrep som utdypes med to underbegreper. De tre begrepene er hentet fra et sitat jeg mener fanger det tematiske tyngdepunktet i det empiriske materialet. Hovedbegrepet er «tilhørighet», som så tolkes og utdypes gjennom underkategoriene «historie» og «eierskap». Historie gjøres rede for under overskriften «Vi bærer en historie videre herfra», mens «Eierskap» er overskriften på den andre delen av analysen. Hva disse betyr utdypes i analysen.

Etter denne prosessen er det også en del materiale som ikke fikk plass i oppgaven. Viktigst er kanskje at det som var hovedinteressen min i starten, nemlig fraflytting fra prestegårdene, gradvis forsvant ut av analysen. Dette hadde flere årsaker: Dels var materialet sprikende og ikke helt enkelt å tolke, dels var det andre temaer jeg opplevde mer interessante og som mer representative for materialet som helhet.

3.5 Reliabilitet og validitet

Disse overnevnte begrepene er omstridt i kvalitativ forskning. Det er fordi dette er begreper hentet fra kvantitativ forskning og som kan være utfordrende å applisere på kvalitativ forskning. I det følgende støtter jeg meg på Postholms forståelse⁴⁹.

3.5.1 Reliabilitet

Reliabilitet handler om resultatenes pålitelighet. Et vanlig kriterium for pålitelighet er om resultatene kan gjentas og bli reproduisert i nye forskningsprosjekter. Dette passer ikke så godt med kvalitativ metodes særpreg. Som Postholm skriver er et intervju et tidsbestemt møte

⁴⁷ Ibid. s. 284

⁴⁸ Ibid. s. 297

⁴⁹ May Britt Postholm. *Kvalitativ metode – En innføring med fokus på fenomenologi, etnografi og kasusstudier* (2.utg). Oslo: Universitetsforlaget, 2010.

mellom forsker og informant som ikke vil la seg gjenskape eksakt. Dessuten er det umulig å gjenta et intervju, fordi informantene ikke vil kunne gjengi ordrett hva de sa og de vil ha en økt innsikt i temaet det spørres om etter det første intervjuet.⁵⁰

Postholm presenterer andre begreper som brukes i stedet for reliabilitet. Fenomenologiske forskere bruker «pålitelighet». Et annet mulig begrep er «autentisitet», fordi «målet er å nå frem til en `autentisk` forståelse av informantenes erfaringer.»⁵¹

3.5.2 Validitet

«Validitetskriteriet er om fortolkningen av utsagnet er rimelig dokumentert og logisk konsekvent.»⁵² Videre er dette et kriterium som kan påføres metodene som er brukt, dvs. metode for innsamling av data, intervjumetode, og analyse av det innhentede materialet. I analyser av et empirisk materiale gjelder validitet bl.a. i hvor stor grad de identifiserte kategoriene er representative for den menneskelige erfaringen.⁵³

Validitet avhenger både av informanten og av forskeren. Hos informantene handler det om utsagnene er sanne eller falske. Et begrep som også brukes om validitet er «troverdighet». Troverdighet handler om at forskeren forsøker å få frem troverdig kunnskap. Høy troverdighet avhenger av at man kan følge forskeren gjennom hele forskningsprosessen. Jeg må som forsker være bevisst min rolle i arbeidet med å analysere materialet. Jeg kan ha med ulike forventninger inn i arbeidet med prosjektet. Det kan også være informanter som utøver større påvirkning på meg enn andre.⁵⁴

3.6 Ethiske refleksjoner

Valg av metode gjorde at jeg skulle innhente personlig informasjon om mine informanter, bl.a. geografisk tilhørighet og menighetstilhørighet. Det var også mulighet for at annen personlig informasjon kunne også komme frem i intervjuene. Derfor måtte jeg søke godkjenning for forskningsprosjektet hos NSD. I en tidlig fase var det uklart om prosjektet

⁵⁰ Ibid. s. 169

⁵¹ Ibid. s. 170

⁵² Ibid. s. 170

⁵³ Ibid. s. 170

⁵⁴ Ibid. s. 170-71

ville omhandle informasjon knyttet til mulig tredjepart, og dette gjorde at jeg foretok noen endringer i prosjektet.

Før jeg startet på selve intervjuet ble informantene gitt informasjon om forskningsprosjektet og om sine rettigheter som informanter. I denne sammenheng signerte informantene en samtykkeerklæring hvor de godtok å delta i intervju. Denne var på forhånd sendt ut med et informasjonsskriv om prosjektet. (Se vedlegg 2)

Når det gjelder lagring av innhentet data har jeg fulgt Rutine for personvern i forskning og studentarbeider ved MF⁵⁵ Dokumentene med transkriberte intervjuer ble kryptert med passord når det ble lagret. Lydopptakene ble slettet etter fullført transkribering. I videre bruk har datamaterialet blitt anonymisert og identifiserbare merkelapper som årstall, steder, navngitte personer mm. er skiftet ut med ulike bokstavkoder.

⁵⁵ *Rutine for personvern i forskning og studentarbeider ved MF*, hentet fra

https://www.mf.no/sites/mf/files/users/Dokumenter/Forskning/Forskningssidene/retningslinjer_mf_personvern_forskning_studentarbeider_2019_1122.pdf 28.12.19

4 Analyse: Tilhørighet

I møte med materialet var det forskjellige temaer som meldte seg. I analysen har jeg valgt å legge vekt på «tilhørighet» for å belyse bygningenes betydning for lokale folkekirkelige praksiser.

«Jeg tror veldig mange mennesker her har en veldig tilhørighet til kirka. Den har liksom fulgt de i generasjoner. Det er ei kirke som har mye historie i seg og som er gammel. Jeg tror folk føler de har eierskap til kirka. At det er noe av deres sitt.»
(Menighetsrådsleder B)

Tilhørighet er et ord flere av informantene bruker når de snakker om hvilken betydning de ulike bygningene har. Dette er også et begrep som brukes når de forteller hvorfor en bygning har betydning, enten for dem selv eller for andre.

Hva ligger så i dette begrepet? I analysen vil jeg peke på to dimensjoner ved tilhørighet som er tydelig i det empiriske materialet: Historie og eierskap, som er begreper hentet fra sitatet ovenfor.

4.1 «Vi bærer en historie videre herfra»

«Jeg synes det er veldig fascinerende at vi har hatt dette kirkestedet i kanskje 1000 år, i hvert fall dokumentert i 850 år. Da er det veldig spennende å tenke på hvor mange mennesker som har vært innom den som sånn sett ikke er lenger. Vi bærer en historie videre herfra, med så mange år.» (Menighetsrådsleder B)

Historie er et av begrepene som brukes når det snakkes om tilhørighet til menigheten og særlig til kirken. Historien kommer til uttrykk gjennom flere ulike lag, som er mulig å identifisere i det innhentede materialet. Det er en lang historie, som bl.a. kirkene vitner om. Det er en mellomlang historie som rommer historien som dannes fra generasjon til generasjon og mellom dem. Så er det den korte historien som man også kan kalle den personlige historien. Da handler det om personlige erfaringer knyttet til de ulike bygningene menigheten disponerer.

Den historien som de tre ulike lagene vitner om er tradisjonshistorie. Tradisjon blir derfor et relevant begrep når man snakker om historie i denne sammenhengen.

4.1.1 Lang historie

Sitatet over plasserer menigheten inn i en lang historie, gjennom at bygningen har stått der gjennom så mange år og har vært vitne til mange mennesker som har vært innom kirken i løpet av denne tiden. Det viser at kirken lokalt ikke er noe punktuelt, men står i en lengre tradisjon, noe som også viser seg lokalt gjennom at man tenker på menneskene og hendelsene dette stedet har rommet. Det viser at bygningen, det faktiske stedet, også har betydning. I menighet B har kirken stått i 850 år og det har antagelig vært kirkested der i opp mot 1000 år. Et slikt vitnesbyrd viser at det at det står et fysisk monument der, en kirke som har stått der over århundrer, gjør at det bringes videre.

Informanten løfter her et ansvar for å videreføre den tradisjonen vi står i, i den lange historien. Menighetsrådsleder C forteller om reklamefilmen «Kulla pastorat»⁵⁶, som er en reklamefilm fra et sogn i den svenske kirken, hvor kirken plutselig forsvinner fra landskapet.

«Jeg kan vanskelig se for meg at man bare kan fjerne kirken. Det er lettere at du kan fjerne menighetshuset. Fjerner du prestegården må du ta med en del historie. Ser du kirken og området rundt, da er det 1000 år med historie du må begynne å jobbe med.»

(Menighetsrådsleder C)

At man bære med seg en historie med seg er noe som reflekteres videre i dette sitatet. Det er ikke bare å fjerne noe, om det er kirka, prestegården eller menighetshuset. Det er fordi det er mye historie å ta tak i når det gjelder de ulike bygningene. Det graderes mellom de tre nevnte bygningene. Det er lettere å fjerne menighetshuset, det har en kortere historie i menighetens eie. Fjernes prestegården er det en del historie som må tas med fra dette stedet. Så har du kirka som har stått der lenge og kirkestedet som har vært der i 1000 år. Det gir en lang historie å jobbe med.

Selv om det er lettere å fjerne et menighetshus kontra kirka betyr ikke at det vil være lett uansett. Med nyere historie som er nærere på den tida vi lever i, så kan og antagelig vil dette bygget romme noe personlig historie.

⁵⁶ <https://www.youtube.com/watch?v=VMX-uWpJAYQ>

«Det er ei flott kirke. Det er et høytidelig bygg, det er høytid når du kommer inn, men som kirke er ho bygget på den tida. Ho er ikke til å sitte i. Kirkebenkene er kjempevonde. Det er dårlig lagt til rette hvis ... skal for eksempel barn måtte gå på do i løpet av gudstjenesten så må du ut og springe over halve gravplassen for å komme bort til et toalett eller bort her til.» (Menighetsrådsleder A)

Dette sitatet viser at historien også skaper begrensinger. Det vil si at disse eldre kirkebyggene ikke fyller behov vi har i dag for at det skal være tjenlige rom for menighetens arbeid. Som menighetsrådslederen sier så er kirka bygget i sin tid. Her eksemplifisert gjennom vonde kirkebenker det ikke går an å sitte i, og at den er dårlig lagt til rette når det gjelder toalettfasiliteter.

«Fra å ha gått fra at vi kun har hatt den korskirka, som står der borte med de tradisjonelle kirkebenkene, som nesten ikke er til å sitte i og ikke ha noe rom verken til søndagsskole eller til kirkekaffe. Fra at alt måtte skje inne i selve kirkerommet, til at vi har fått dette bygget her med ungdomsavdeling, søndagsskolerom, kjøkken, stor flerbrukshall, et lite kapell, kafé og masse greie kontorer så er det før og etter.» (Menighetsrådsleder A)

Her beskrives det å få et nytt og moderne menighetshus som før og etter. Ei kirke bygget på den tida den ble bygget er ikke nødvendigvis tilrettelagt for dagens behov. Dette vektlegges hos flere av menighetene. Hvordan blir da forholdet mellom å bevare det historiske kirkebygget og å ha tjenlige bygninger til menighetens arbeid?

«Det ble mye mer anvendelig når du fikk et menighetshus hvor du fikk kjøkken og grupperom og en stor sal [...] Det er klart at det er et mye mer moderne bygg og nå har du jo kontorer for alle de ansatte der. Så det er blitt et sentralt bygg i bygda da.» (Menighetsrådsleder B)

At bygningene er anvendelige gir andre muligheter for menighetens arbeid, enn hva eldre bygninger gir.

«Det er en middelalderkirke, ikke sant? Riksantikvaren sitter som en hauk og følger med. Og det er bra, men da er det ting man egentlig ikke bør gjøre der. Som man kanskje heller bør gjøre her. Sånn at ikke det slites for mye på de steinene på gulvet.»

Rett og slett at det er ting man kan gjøre her i større grad, og som man overhodet ikke kan planlegge å gjøre i kirken.» (Menighetsrådsleder C)

Som menighetsrådsleder A ble sitert på tidligere så var kirken der bygget på den tida den ble bygget. Det er også en utfordring for Menighetsrådsleder C, som har en middelalderkirke som Riksantikvaren har tilsyn med. Dette kan gi utfordringer knyttet til hva slags aktiviteter som kan gjennomføres der og kan i noen grad hindre tilrettelegging av aktiviteter og annen tilpasning av rommet. Det gjør det antagelig ikke til det mest anvendelige bygget som er til menighetens disposisjon for å holde så mange andre aktiviteter enn gudstjenesten, men det er med på å bevare historien for fremtiden. Det kan man vel si er på både godt og vondt.

En situasjon som i overnevnte sitat viser et misforhold mellom menighetens behov og menighetens bygninger. Der har menighetshusene vært med på å skape en endring for menighetene gjennom det flere sier om at de er mer anvendelige til en del aktiviteter, særlig i forhold til kirkene som de har.

4.1.2 Generasjonshistorien

Fra den lange historien går vi videre til den mellomlange historien som går mellom generasjoner

Et sted som vitner om historisk forankring i et lokalsamfunn i både nær og fjernere forstand, er kirkegårdene. De fire menighetene hvor jeg har foretatt intervju har gravplassen lokalisert rundt kirken.

«Du tar ei runde av og til og kikker. Så reflekterer du litt over de personene som står på steinen da. Og da reflekterer du litt over det livet disse har levd. Mange av de kjenner du jo, og så tenker du 'Oi, er det så lenge siden han døde' [...] Så synes jeg det er litt fascinerende at det er veldig mange gamle graver som er flere hundre år gamle som fortsatt står med enten et gravkors eller en stein. Det har jo litt med historien og tilhørigheten igjen å gjøre.» (Menighetsrådsleder B)

Dette sitatet viser at historie og tilhørighet er begreper som henger sammen. Det er gravstøtter med navn og årstall for både fødsel og død, noe som plasserer menneskene som er gravlagt der inn i historien. Den nære historien kommer til uttrykk gjennom gravstedene hvor

mennesker man kjenner er gravlagt. På den måte opplever man en tilknytning til stedet fordi man kjenner menneskene som ligger gravlagt der og plasserer seg i forhold til disse.

Samtidig er det eldre graver på samme kirkegården, graver som er flere hundre år gamle. Disse gjør at man plasserer seg inn i en større sammenheng og inn i en lengre historie enn bare den som er nær og kjent for oss selv. På dette viset møtes den lange historien og den personlige historien hverandre her.

«Jeg går personlig til de foreldre-, besteforeldregravene som en gjerne steller, som en på en måte tenker at det er godt å komme til gravstedet til. Godt og vondt.»

(Menighetsrådsleder A)

Den personlige historien flettes inn i det som kan betegnes som en mellomlang del av historien. Det skjer når man har personlige graver man går til, som gravstedene hvor foreldre og besteforeldre ligger. Det er snakk om generasjonene før en selv, hvor gravene vitner om denne tilknytningen.

Noe som kan være et uttrykk for at man har tilhørighet til kirkegården og til gravsteder der er de tente lysene rundt om på gravene som lyser opp i høst- og vintermørket.

«Det er veldig mange lys som er tent på gravene nå på den tida her hvor det begynner å bli mørkt. På enkelte kveldsgudstjenester [...] da ser man liksom utover hele plassen hvordan det står lys på lys bortover. Til og med på graver man kanskje ikke har sett sporet fram til [...] Hvis det kommer et snøvær så får det en egen stemning da med disse lysene som egentlig er nedsnødd og som smelter snøen på vei opp igjen, og lager seg en liten påminnelse om at det er noen som har vært der og tent dem en gang.»

(Menighetsrådsleder C)

Her vises det også hvordan lysene gir en påminnelse om at det har vært noen der å tent det, selv når snøen har skjult sporene dit. Et slikt lys blir da et synlig tegn på at noen husker på den eller de som er gravlagt der og at de som har tent det antagelig opplever en tilhørighet til gravstedet.

Graver i dag har normalt en festetid på 20 år, jf. Gravferdsloven. Det betyr at graven i denne perioden er fredet og kan ikke benyttes på ny før etter festetiden er utgått. Videre er det da mulig å betale festeavgift for å beholde gravstedet. Dette tematiseres i følgende sitat:

«Nå skal jo fellesrådet passe på at det er ledig plass til 10% av innbyggerne i bygda på gravplassen og vi nærmer oss den grensa der, uten at det er kritisk. Det handler i stor grad om på hvilken måte man ønsker å tilby festeavtaler. For hvis det gjøres altfor ålreit er det mange som velger å beholde gravsteinen og blokkere for gjenbruk. Da må man båndlegge nye arealer stadig vekk.» (Menighetsrådsleder C)

Dette er relevant problemstilling knyttet til både praktisk utføring og bevaring av historie. Gravminnene er historiske vitner. Det er som nevnt også en del av den personlige historien for mange, hvor de har noen de kjenner som ligger gravlagt på kirkegården. Samtidig er det et spørsmål om kapasitet og arealbruk.

Den generasjonshistorien som kirkegården videreformidler har en utfordring og det er at den er kortere enn den tusenårige historien. Der kirkebygget står gjennom hundreårene, viser gravene en historie som i større grad viskes ut i takt med at de som husker på den forsvinner. Den historien er der så lenge noen husker på den og velger å betale festeavgift på gravstedet. Dvs. en generasjon eller to, altså gjerne barn og barnebarn av avdøde som gjerne husker vedkommende.

«[Refererer til ulike historiske og samfunnsutviklende hendelser i lokalsamfunnet kirka befinner seg i.] Oppi alt dette så har prestegården vært og presten med sin boplikt.»
(Menighetsrådsleder C)

Prestegården kan også bli et bygg som formidler den mellomlange historien. I flere av menighetene er prestegården av eldre dato, dvs. fra siste halvdel av 1800-tallet eller oppført helt på begynnelsen av 1900-tallet. Dette gjør, som menighetsrådslederen over sier at opp i alt det som er skjedd i bygda, av historiske hendelser og hendelser som har vært med på å bringe lokalsamfunnet videre i utviklingen på et vis, at prestegården har stått der som et vitne. Og med sin boplikt har prestene som har bodd der oppigjennom vært vitner til det som har skjedd rundt. Samfunnet har endret seg og nå er også prestegården med i denne endringen.

I en av menighetene er prestegården leid ut til privatpersoner etter at presten valgte å flytte ut i etterkant av bortfall av boplikten. Det har det vært reaksjoner på:

«[...] Siden det er så nært kirka synes folk det er rart at det kan bo vanlige folk der, som ikke er prest da. Så det har vi fått en del reaksjoner på. [...] Kanskje har det litt med at når det har vært så lang tradisjon for det så tror jeg de føler at det blir mye mer ivaretatt som prestebolig enn når det bor private folk i det. Tror de føler det sikrere og tryggere.» (Menighetsrådsleder B)

Tradisjon er et begrep som kan knyttes til historie, slik jeg har nevnt ovenfor, og når de sier at det har vært lang tradisjon for at det bor prester der kan meninger om at prestegården blir mer ivaretatt som prestebolig enn som privatbolig for andre være en reaksjon på det jeg vil se som et brudd i historien knyttet til prestegården. Samtidig skal man ikke utelukke at det oppleves mer tilgjengelig og åpent når en representant for kirka bor der, og at det gir folk større grad av tilhørighet dit.

Prestegården er en bygning hvor situasjonen er i endring. Fra september 2015 ble boplikten for prestene opphevet. Dette betyr at presten ikke lenger må bo i prestegården, ei heller i soknet. Før dette har også bygningens plass i menigheten og samfunnet endret seg. Den er i stor grad blitt et privat bolighus, kontra tidligere hvor det kunne fungere som et samlingssted for menigheten og rommet større husholdninger. På dette viset har bygningen også fulgt med når prestens situasjon i samfunnet har endret seg.

Historien kommer til uttrykk på mange ulike måter i de ulike bygningene. Den kommer også til uttrykk gjennom inventaret. Hos menighet C gjelder dette døpefontene som er plassert i kirka.

«Vi fikk en midlertidig døpefont laget og han som laget den sa at denne skal bare være midlertidig. Vi brukte den i 18-19 år. 1104 dåpshandlinger eller noe sånt. Som midlertidig døpefont før vi tok i bruk den nye nå i år. [...] Så nå har vi tre døpefonter i kirken. Den gamle fra 1700-tallet som er skadet, den midlertidige fra 2000 og den nye fra i år.» (Menighetsrådsleder C)

I denne kirken har de nå tre døpefonter stående, som på hvert sitt vis formidler noe av historien, både for menigheten og for folk personlig. I denne kirken har generasjon etter

generasjon blitt båret til dåp og som igjen båret sine barn til dåp. Mange har blitt døpt i den eldste døpefonten. En god del har blitt døpt i den midlertidige og nå skal nye dåpsbarn bæres fram til en ny døpefont. Slike endringer viser spenningen som kan oppstå mellom den lange historien, den mellomlange historien og den korte historien. For man tenker gjerne at inventaret står der fast, men slik som i Menighet C kan uforutsette hendelser gjøre at dette blir annerledes.

4.1.3 Den korte historien – den personlige historien

Den korte historien rommer den personlige historien. Det er vår historie, det er din og det er min historie knyttet til et sted. Det er egne erfaringer og opplevelser som en selv har tatt del i.

«Så er det alle de begivenhetene som de har opplevd i kirka, og dette med begravelser. Det gjør nok ganske stort inntrykk på mennesker, tror jeg, altså det å være en plass å samles i sorgen betyr veldig mye. Men jeg tror også det betyr veldig mye å være med i gleden da.» (Menighetsrådsleder B)

Dette sitatet sier noe om at menneskene blir knyttet til bygget gjennom de begivenhetene de opplever i kirka. Kirka blir en plass å samles i sorgen, samtidig som den også er med menneskene i gleden også. Livsritualene favner dette og gir en forankring i kirka for disse erfaringene man gjør seg gjennom livet og som blir del av den personlige historien.

«Jeg tenker at folk bruker kirka, altså til dåp, konfirmasjon, bryllup, gravferd. Ennå er det en naturlig del å gjøre for folk flest.» (Menighetsrådsleder A)

At det ennå er naturlig for folk å bruke kirka til dåp, konfirmasjon, bryllup og gravferder vitner om at folk føler en tilhørighet til kirka si. Å gjøre bruk av kirkens tilbud i glede og sorg er nok fortsatt tradisjonspreget for mange, men at det er naturlig å gjøre bruk av kirkens ritualer viser at mennesker fortsatt

Et aspekt ved den personlige historien er følelsene som folk har knyttet til bygningene. Ofte er de ikke så synlige i det daglige, men kommer opp til overflaten når det blir snakk om at en av disse bygningene skal selges eller rives.

«Andre i bygda er nok mer knyttet til det. Blant annet den generasjonen over meg igjen da som var veldig aktive da menighetshuset her var nykjøpt og det skulle ordnes

slik at menigheten kunne bruke det. [...] De er nok mer knytta til huset. Kan ikke tenke seg at huset skulle selges, for eksempel. [...] Så det er mest fra den generasjonen jeg har hørt at det er veldig flott at vi får beholde huset.» (Menighetsrådsleder C)

Dette handler om den innsatsen man selv har lagt ned i bygget. Når man har vært med på å skape noe knyttes det følelser til det bygget og på det viset blir det en del av en selv og ens personlige historie.

Menighet B har også hatt lignende erfaring når det har blitt diskutert endringer av menighetshuset der:

«Da var det sterke følelser i sving for de som hadde vært med å bygge opp menighetshuset. De kunne jo ikke fatte at det skulle rives, ikke sant? Det var jo helt utenkelig.» (Menighetsrådsleder B)

Gjennom historien er det noe som åpnes og noe som lukkes. Det som åpnes er det som handler om tilhørighet, identitet og trygghet, mens konflikt, endring kan lukke for denne tilhørigheten historien i flere lag kan gi. Hva så også med de som ikke har disse erfaringene?

4.1.4 Hvem bestemmer over historien?

Som vi har sett ovenfor er historien knyttet til de ulike bygningene der i ulike lengder og lag. De og vi befinner oss i historiens lange linjer og i den kortere personlige historien.

«Det kommer til å bli stor debatt når anleggsarbeidet er ferdig i forhold til hva som skal skje med prestegården. [...] Det handler om historie. Det handler om tilknytning. Hva er det vi i xx vil være bekjent av? Er det vi som skal miste historien vår liksom? Jeg tror det vil være rart. Det er klart, må man så må man.» (Menighetsrådsleder C)

Menighetsrådslederen snakker om prestegården og den usikre situasjonen rundt denne og hva som skjer etter pågående anleggsarbeid. Dette sitatet sier noe om vårt ansvar i møte med historien, og som samme menighetsrådsleder er sitert på tidligere er det ikke bare å fjerne en bygning fordi historien som henger ved er av betydning. Slike vurderinger også må ta menneskers tilknytning til bygget eller stedet i betraktning. Dette ser vi når det gjelder der mennesker har vært med på dugnad for å bygge et bygg eller sette det i stand Vil vi være de som fjerner en bit av historien? Spørsmålet blir da hvem det er som råder over historien.

Dette sitatet sier også noe om hva som bringer samfunnet videre. At tragediene eller det som tapes kan være med på å utvikle samfunnet eller gjøre oss kjent med historie vi ikke kjenner og sådan bli av historisk betydning. Vi kjenner ikke til konsekvensene av å fjerne prestegården. Historie er gjerne noe man ser på i retrospektiv.

Det er klart at den lokale kirkas historie i ulike lag skaper tilhørighet. Men slik er det ikke for alle. Det er ikke alle som har graver på kirkegården. Det kan hende deres bestemor er gravlagt et annet sted. Dette kan fremmedgjøre kirkegården for den det gjelder og skape avstand fremfor tilhørighet. Det samme med kirka. Det kan være noen som ikke er døpt eller konfirmert i kirka der de bor, men et annet sted. Det kan gjøre at de opplever seg fremmede i kirka uten slike former for tilhørighet til bygget.

Den historien den lokale menigheten forvalter gjennom kirkebygg o.l. kan være med på å knytte folk til seg og at folk knytter seg til den menigheten, men den kan også være med på å skyve folk unna, slik som Menighetsrådsleder C sier i følgende sitat:

«Det er jo fortellingen, evangeliet, for noen. Så er det noen som fanges av tradisjonen, historien, plassen i samfunnet. Også er det akkurat disse tingene som skyver andre unna igjen.» (Menighetsrådsleder C)

Når man plasserer seg selv og menigheten inn i historien så bærer det med seg mye godt. Samtidig påtar man seg et ansvar for å bringe denne historien videre med oss. En slik sammensatt historie gjør også at det ikke bare er å fjerne de ulike bygningene. Kirka har stått der gjennom 1000 år, gravene på kirkegården spenner fra flere hundre år gamle til folk vi kjente, og menighetshusets historie strekker seg kanskje over et par generasjoner, hvorpå mennesker som lever i dag kan ha sterke følelser knyttet til bygningene etter å ha lagt ned egen dugnadsinnsats der eller har egne opplevelser og minner knyttet til kirka eller andre bygninger.

Bygningene skaper tilhørighet for de som har graver på kirkegården, som har deltatt i dåp, konfirmasjon, gravferd og/eller bryllup i den lokale kirka. Dette kan skape det motsatte hos de som ikke har opplevd dette i den lokale kirka.

4.1.5 Oppsummering

Historien har betydning for tilhørighet. Det er fordi den setter våre erfaringer inn i en større kontekst. Historie består av flere ulike lag og det kommer til syne når man spør om de ulike bygningene menigheten disponerer. Først må en bare slå fast at de ulike bygningene er bygget til ulike tider i menighetens historie. Og noen av de ulike bygningene blir da representanter for de ulike lagene i historien som viser seg i ulike lengder.

Noen av menighetene har kirker fra middelalderen og det har vært kirkested i 1000 år. Dette representerer den lange historien, hvor menighetene settes inn i den kirkelige tradisjonen og ikke bare er her og nå. Kirkene formidler denne historien gjennom sin alder.

Videre har man kirkegårdene som omkranser kirkene. Disse er med på å plassere de menneskene som ligger gravlagt der inn i historien gjennom navn, fødselsdato og dødsdato. Dette stedet blir vitne om en slags mellomlang historie. Dette blir historien som går gjennom generasjoner. Den kan representere noe nært og noe fjernt. Noe nært fordi man kjenner menneskene bak navnet på steinen, det kan være besteforeldre, foreldre eller andre man har kjent, eller har hatt en relasjon til. Flere av kirkegårdene har eldre graver som er flere hundre år gamle. Dette viser oss den fjernere historien.

Det tredje og siste laget i historien knyttet til menighetens bygninger er den personlige historien. Her handler det om personlige erfaringer med og i bygningene, om følelser og sin egen historie. Den personlige historien kommer frem i de erfaringene man selv har gjort seg i disse bygningene. Det handler om hvordan man bruker og har brukt bygningene selv. Man har brukt kirka til dåp, konfirmasjon, bryllup og gravferd. Og gjennom dette har man blitt kjent med kirka. Dette har gjort at man har fått en personlig historie forankret i kirkebygget.

4.2 Eierskap

Dette er det andre begrepet som brukes i det innledende sitatet for å beskrive hva tilhørighet handler om. Den videre analysen vil vise at eierskap kan handle om så mangt. Det handler om å kjenne at kirka er et godt sted å være. Det handler om menneskene man møter i de ulike bygningene og fellesskapet som er der. Dette betyr også å bli kjent med kirka, hvor de på ulike måter jobbes for dette fra menighetens side.

«Når du kommer inn der så er det gjenkjennelse. Så er det jo det at du føler deg hjemme. Det er ditt hus. Mitt hus, min stue. Så har jeg jo veldig mange opplevelser fra kirka. Har veldig mye minner. Vi hadde gutteklubb i sakristiet i mange år. Kommer inn der så begynner du å tenke på de som har vandra, som var ledere for oss den ganga. Du har vært konfirmant her. Bare du ser ei hvit kappe så kommer du tilbake til den tida. [...] Så er det jo en plass hvor alle barna er døpt. Hvor alle barna er konfirmert, Så en har jo et veldig forhold til det bygget da.» (Menighetsrådsleder B)

Personlige erfaringer er med på å skape eierskap og tilhørighet. I sitatet over snakkes det om gjenkjennelse og om det å føle seg hjemme. Menighetsrådslederen betegner kirka som «mitt hus, min stue». Å bruke slike eiendomspronomen er med på å signalisere et eierskap til dette bygget. Denne følelsen begrunnes av de mange opplevelsene og minnene vedkommende har fra ulike aktiviteter og hendelser som har funnet sted i kirka.

Videre vil jeg vise hva eierskap kan bety gjennom følgende overskrifter: «Et godt sted å være», «Det er der man har sine kjente» og «Bli kjent med kirka». Disse sier noe om hva som kan skape eierskap og tilhørighet til kirka.

4.2.1 «Et godt sted å være»

«Jeg har litt sansen for sånn som Lys våken, at barn blir kjent med kirka si, kan overnatte der og kjenne at det er et godt sted å være.» (Menighetsrådsleder D)

Å bli kjent med kirka si og kjenne at det er et godt sted å være er med på å skape eierskap til den. Her løftes trosopplæringstiltaket Lys våken frem, hvor barna gjerne får overnatte i kirka. Det løfter jeg opp senere i dette avsnittet.

Det brukes eiendomspronomen i dette sitatet, noe som uttrykker et eierskapsforhold eller en relasjon til det som her da er «sitt». «Kirka si» vil gjerne bety den lokale kirka.

«Når du kommer inn i kirka så er det noe med det du kommer inn så bare kjenner du på at du ... sikkert fordi man har den ballasten man har, man har vokst opp der og alltid vært der, men det er noe med den... Du har en følelse av at du kommer inn i Guds hus, på en annen måte der enn når du kommer inn i menighetshuset med fullt av

aktiviteter og mat. Hvor alt bare skjer. [...] Det er et eller annet med det bygget som gjør at det er ikke der du springer rundt og tøyser og tuller.» (Menighetsrådsleder A)

Her sies det noe om at kirken og kirkerommet er noe som er annerledes de andre rommene og bygningene som menigheten har. Jeg forstår her kirkebygningens annerledeshet, som Menighetsrådsleder A prøver å sette ord på, som normativ. Dette betyr ikke at kirken ikke er et godt sted å være, men viser hvordan ulike rom kan påvirke hvordan man oppfører seg i det.

Andre menigheter prøver å bryte ned terskler som knytter seg til kirkerommet og det man kan forstå som annerledeshet. På spørsmål om hvordan kirka oppleves, med særlig vekt på at den er noe annet enn et vanlig bygg så sier menighetsrådsleder B:

«Den har nok en mer høytidelig stemning enn et menighetshus, men jeg tror ikke helligheten er så veldig til stede. Det er nok en respekt for at det er så gammelt og at det er en plass som fortjener respekt. Vi prøver å bryte ned det hinderet. Det skal ikke være sånn at terskelen for å komme til kirka eller gå inn i kirka eller oppleve den er høy.» (Menighetsrådsleder B)

Å senke terskelen for å komme inn, for å oppleve kirka, er noe som kan vise at kirka er et godt sted å være. Dette sitatet sier noe om å alminneliggjøre kirka selv om den har noe spesielt ved seg Kanskje kan en slik tankegang være med på å ufarliggjøre og åpne opp kirka

4.2.2 «Det er der man har sine kjente»

Dette sitatet handler om fellesskap og det handler om relasjon. Begrepet fellesskap sier noe om relasjonen mellom menneskene som er i menigheten og kirka. Menighetsmedlemmer imellom og til ansatte. Samtidig som det også bli sagt noe om hva bygningenes betydning har for fellesskapet.

«Det er jo der man har sine venner. Det er der man har sine kjente. Sitt nettverk på en måte. Det er det du har i menigheten og kirka da.» (Menighetsrådsleder B)

Her uttrykkes relasjonen mellom folk i menigheten. For noen er dette en viktig del av menighetslivet, at man møter venner og kjente i menigheten. Kirka blir en plass for å ta del i dette nettverket man har.

«Og da kjenner du at det er så mye som skjer at dette går ikke sammen. Dette kan ikke mitt vesen klare akkurat nå og å da vite at du kan gå ned her og møte folkene i bygget. Det er ikke bygget, det er folkene.» (Menighetsrådsleder A)

Menighetsrådsleder A fremhever dobbeltheten mellom menneskers betydning og bygningers betydning når livet ikke henger helt sammen. Da er det folkene som betyr noe, men det sies også noe om at det er i menighetens bygg man møter disse menneskene som kan ta imot det man er rammet av når man trenger det. Det er et konkret sted å møte dem og man kan da forstå det som at man vet hvor de er.

At menneskene får slik betydning sier noe om at hva, eller her hvem, som fyller bygget er med på å gi det betydning.

«Så i den grad det er personer som har betydning for menigheten, betydning for hvordan man oppfatter kirken. Alle disse som er ansatt på kirkekontoret eller i fellesrådet, pluss presten, alle disse har faktisk betydning for hvordan kirken oppfattes og oppleves da. Fra disse som jobber på kirkegården, klipper gresset, graver gravene eller driver vedlikehold, til disse som har mer titler; kateket, diakon, trosopplærere, sekretærer, konsulenter og kirkeverge. Alle disse har et ansikt utad. Kanskje ikke alle som folk ser hver dag, men plutselig er det en situasjon hvor det er godt å møte disse. Da er du helt avhengig av hvordan disse enkeltmenneskene ter seg eller oppfattes.»
(Menighetsrådsleder C)

Her sies det om de ansattes rolle som ansikt utad og at de betyr noe for hvordan kirka oppfattes. Dette gjelder menneskene som er å møte de stedene kirka er til stede, som kirkegård, kirka, menighetshus osv. Dette ser man hos menighetsrådsleder A, hvor det handler om å møte menneskene i bygget.

For menighet C er ikke kirkebyggets eksistens en selvfølgelighet, for i kirkestedets historie har kirka brent flere ganger. En slik hendelse gjør noe med en menighet. I slike stunder kommer også betydningen av bygningen for de som samles der frem.

«Den har brent [5] ganger. [...] Det gjør noe med en menighet når man plutselig ikke har en kirkebygning å samles i. Det var faktisk positivt for menigheten. Sosialt sett.»
(Menighetsrådsleder C)

En slik krise viser seg å skape noe positivt. Å ikke kunne samles i en kirkebygning gjør noe med det sosiale fellesskapet. Menighetsrådsleder C forteller videre hva dette gjorde med menigheten i dette sitatet:

«Det ble en tettere forbindelse. Altså man hadde mer samhørighet. Det var liksom ikke tilfeldig at man var menighet. Man valgte å være det. [...] Så for en periode gjør det at menigheten blir tettere knytta sammen, og så glemmer man litte grann, så blir det mer vanlig og så er det ikke det spesielle at man faktisk har et kirkebygg å samles i.»
(Menighetsrådsleder C)

Menigheten måtte gjøre bruk av alternative steder å feire gudstjenestene sine. Dette skapte mer samhørighet og en tettere forbindelse mellom de som var en del av menigheten. Man valgte å være menighet selv, uten kirken å samles i. Siden skjer det at når man får tilbake kirkebygget, det gamle og kjente, er det kanskje glede over det ei stund, men så glemmes denne felles opplevelsen og man faller tilbake i gamle vaner.

«Ja, bygget er kjempeviktig for at vi kan gjøre jobben vår. Når du har ressursen, men bygget i seg selv utretter ingenting. Det er det folkene som gjør i det. Men du kan få gjort jobben når du har et tjenlig bygg. Så vi hadde på en måte ikke vært det vi er i xx hadde det ikke vært for bygget. Det henger sammen.» (Menighetsrådsleder A)

Dette sitatet og elementer løftet fram i tidligere i analysen viser hvor viktig tjenlige bygninger er for arbeidet som drives i menighetene. Samtidig løfter dette sitatet det faktum at bygningene uten innhold, uten menneskene, ikke gjør så mye. Det er en vekselvirkning mellom bygningene og menneskene. Bygget er tilsynelatende ikke mer enn et bygg og utretter ingenting uten menneskene som fyller det med innhold og aktivitet. På samme tid er bygget til stor hjelp for menneskene som skal drive aktiviteter.

«Om du spør de som er aktive vil de nok si at det er mest betydning der det er aktivitet utover på søndagen. Mens for folk generelt vil det nok være seremonikirken som har betydning.» (Menighetsrådsleder D)

Her kommer det også frem noe om hvilken betydning den faktiske bygningen kan ha for folk. At det er «en litt spesiell kirke» viser at folk ikke er helt fremmed hva angår den fysiske bygningens betydning. Dette kommer også frem når det stilles spørsmål ved hvilke bygninger som har særlig betydning for folk. Her skilles det mellom de aktive i menigheten og folk generelt.

«Om du spør de som er aktive vil de nok si at det er mest betydning der det er aktivitet utover på søndagen. Mens for folk generelt vil det nok være seremonikirken som har betydning.» (Menighetsrådsleder D)

De som er aktive kirkegjengere ser ut til at finner mer betydning i det som skjer i menigheten og der det er sosialt og ting som skjer utenom kirketid på søndagene. Mulig dette er som Menighetsrådsleder B snakker om det sosiale nettverket man har i menigheten. Samtidig sier Menighetsrådsleder noe som kan gi uttrykk for noe lignende når det gjelder det som betegnes som faste kirkegjengere:

«Av de faste kirkegjengerne så tenker jeg de går begge plasser. Altså, det er bare at de kommer og ser hvor vi er i dag.» (Menighetsrådsleder A)

Når det så svares på hva begrepet «seremonikirke» innebærer sies følgende:

«Jeg tror det er folk som er ordinære medlemmer i Den norske kirke som kanskje ikke går oftest til gudstjeneste og sånt, men som kjenner på `vi er kristne, vi har en kirke og vi døper våre barn, og vi gravlegger våre gamle, konfirmerer våre ungdommer.» (Menighetsrådsleder D)

Dette sier noe om hvem som gjør bruk av kirka, når de gjør bruk av kirka og hvorfor de gjør bruk av den. Dette sier noe om identitet knyttet til kirken. De anerkjennes som vanlige medlemmer av Den norske kirke og er ikke blant de som går oftest på gudstjeneste, samtidig som de kjenner seg tilhørende til kirka og bruker den i livets gleder og sorger. Dette kommer

også til uttrykk hos Menighet B, når de nå arbeider med å etablere en givertjeneste i menigheten.

«Det går mot kirka. Som bygg. Det er det som er lettest å få de utenfor med på. Fordi at de har en tilhørighet til det. Og det sier de rett ut også: 'Vi har veldig tilhørighet til kirka, og det er et bygg som betyr mye for oss', men det som drives av menighetens arbeid er de ikke så tydelige på at de vil støtte da. Det er litt vanskelig akkurat det der. Vi mener jo at kirka er et bygg, det er klart, men kirka er også menigheten og folkene.» (Menighetsrådsleder B)

Dette sitatet viser oss at folk utenfor den faste menigheten har sin tilhørighet til kirka i betydningen kirkebygget og ikke føler det samme når det gjelder menighetens arbeid. Samtidig kommer det frem at det er en forskjell på hvordan folk flest tenker om kirka og hvordan aktive i menighetens arbeid tenker om den samme kirka.

4.2.3 «Bli kjent med kirka»

Flere av menighetsrådslederne sier noe om hva de ønsker å oppnå i menigheten, både når det gjelder bygningene de disponerer og felleskapet. Noen erfarer allerede virkninger av hvordan fokus på et bygg skaper en ny situasjon rundt det:

«Kirka har fått en ny status i forhold til at det er en tilhørighet mye sterkere enn til et menighetshus. Så det har vel litt med hvordan prestene har vinklet det. Tidligere prest var, og nåværende prest er veldig opptatt av kirka. Bygningen og muligheten for at alle skal bli glade i kirka da, eller bruke kirka i alle slags sammenhenger.» (Menighetsrådsleder B)

Her har prestene vært opptatt av kirkebygget og kirkas betydning i arbeidet de gjør. Har jobbet for at alle skal bli glade i den lokale kirka. De har jobbet for at kirka skal være naturlig for folk å bruke i alle slags sammenhenger. Dette har vi sett tidligere, at det har blir sagt at fortsatt er det naturlig for folk å bruke kirka til dåp, konfirmasjon, bryllup og gravferd. Dette er noe man i kirka kan ta litt for gitt. Når folk får bli kjent med kirka gjør det at folk gjør bruk av kirka når de skal døpe sine barn, gifte seg, gravlegge sine kjære og når ungdommene skal velge konfirmasjon.

Trosopplæreren i samme menighet kan sies å jobbe for at barna skal bli kjent med kirka. Her får personer en rolle for å skape tilknytning til kirka gjennom arbeidet trosopplæreren gjør. Dette ser menighetsrådslederen viktigheten av.

«Da synes jeg trosopplæreren vår er flink til å knytte barna inn til kirka. Når vi hadde Lys våken og Tårnagenter i fjor så sier foreldrene da at de er så begeistra ungene når de kommer hjem. De har vært i kirka og sett kirka. [...] Så det å synliggjøre kirka i den nye generasjonen er veldig viktig. For vi hadde jo søndagsskole i kirka, så vi kjente kirka [...] De foreldrene som har små barn i dag har aldri vært i kirka, de har ikke vært på søndagsskole. Å få de også vant til kirka tror vi er viktig. Så vi kommer nok til å jobbe mye med prosjekter, enkelte tiltak, for å treffe spesielle grupper»
(Menighetsrådsleder B)

Her identifiseres en utfordring i menighetsarbeidet, nemlig at folk ikke kjenner kirka si. At trosopplæringstiltak kan være et svar på denne utfordringen ser vi på den begeistringa som beskrives hos barna etter trosopplæringstiltak som Lys våken og Tårnagentene. Slike tiltak tror jeg absolutt gjør at folk får se kirka og gjør nok at folk blir kjent med kirka.

«Det å være samlende på noen måte, Det er jo det vi egentlig ønsker at menighetshuset skal være da. Uten at det skal konkurrere med kirkens arrangementer, så er det et supplement til det» (Menighetsrådsleder C)

Her deles det en visjon om hva menighetshuset skal bli når menigheten skal fylle det med aktivitet. Det skal ikke konkurrere med de arrangementene som finner sted i kirka. At det skal være samlende sier noe hvordan de ønsker at menighetshuset skal gjøre noe med fellesskapet i menigheten.

I forrige delkapittel har jeg belyst historiens betydning for tilhørighet og deriblant sett på personlige erfaringer som skaper en personlig historie til den gitte bygningen. Når jeg da har sett på de personlige erfaringene ser man at disse er med på å gi eierskap til bygningene. Samtidig kan slik manglende personlig historie gjøre at man ikke føler tilhørighet til en bygning, som f.eks. kirkebygget.

«I xx er det en liten kirke som ble bygget privat, men nå er det kirken som eier den. Det er en liten kirke som bygdefolket er knyttet til uavhengig av om de er tilknyttet

kirke som sådan. Det er en kirke som betyr noe for bygda. Det samme gjelder nok for yy da, som ligger litt inn i kommunen. Det er et lite samfunn, men med ei kirke som betyr noe for alle som bor der. Mens det tettstedet som er raskest voksende og som ligger sentralt i kommunen, der er det nok ei kirke som er synlig, og det er et menighetshus, men som ikke er så mye eid av folket. Kanskje fordi det er veldig mange innflyttere.» (Menighetsrådsleder D)

Her sies det at i de mindre bygdene i kommunen er folk knyttet til kirka si, mens der det sies å være mange tilflyttere er det ikke slik. Dette sitatet viser at mangel på slike personlige erfaringer knyttet til kirka betyr noe for om folket føler eierskap til kirka. Det betyr jo at man setter likhetstegn mellom det å være innflytter et sted og å ikke ha personlig historie knyttet til kirka. Så svart-hvitt er det ikke. Menighetsrådsleder D er selv innflytter i sin menighet, men forteller at det har vært viktig å bli kjent med den lokale menigheten der de har bodd gjennom å engasjere seg i ulike typer arbeid:

«Nå har vi bare bodd her noen år. Jeg har i all min tid flyttet mye, så for oss har det alltid vært viktig å gå inn i, enten det er menighetsråd eller det er å være aktiv i kirkekoret. Det å bli kjent, samtidig som vi alltid har hatt en tilhørighet som familie til Den norske kirke og menigheter i Den norske kirke uavhengig av hvor vi har bodd i landet.» (Menighetsrådsleder D)

Flere av menighetene har de tanker om hvordan folk skal bli kjent med menigheten. Hos noen nevnes ulike bygninger og hvordan de bidrar til dette. I sitatet under handler det om menighetshuset anvendelighet som hjelper med å dele budskapet. Gjennom ulike tilbud jobbe for at terskelen blir lavere for å komme inn og å komme igjen.

«Menighetshuset er jo et kjært bygg fordi jeg ser at det hjelper oss så vanvittig godt i vårt arbeid med å nå ut med budskapet. Gjennom mat, få de inn på gudstjeneste, gjennom de arrangementene vi har jobbe for at terskelen for å komme inn i kirka blir lavere og dermed kan folk bli med på andre ting. [...] Det er klart at som jeg nevnte i sted at kirka, det er Kirka. Skal du har bryllup og sånt så velger du ikke menighetshuset. Da ville jeg definitivt valgt kirka, for det er noe med rommet som oppleves så mye mer hellig, en annen høytid [...] Her kommer du inn i et bygg, men du

kunne like godt i det meste av dette bygget vært i en annen konferansesal.»
(Menighetsrådsleder A)

Her skilles det mellom menighetens daglige aktiviteter og de kirkelige ritualene, på det som angår bygningens betydning. Videre opplever jeg at vedkommende skiller mellom anvendelighet og høytidelighet. Det sier noe om hvor ulike opplevelser de to byggene gir. Menighetshuset er en ressurs i det daglige arbeidet som menigheten har, samtidig som det sitter i at kirka har stor betydning og blir et mer selvsagt valg ved f.eks. bryllup.

«Mens kirka var i oppussing hadde vi gudstjenester i et mediatek og da ble det satt opp som en lang buss. Alteret langt foran. Så var jeg med på 'Kan ikke vi flytte alteret midt på, sånn at det blir kortere vei?' Så satt vi heller mer i ringer, som ikke passa med rommet, men da kom alteret nærmere.» (Menighetsrådsleder C)

Her viser menighetsrådsleder at når man er et annet sted enn kirka, frigjøres man fra rommets faste rammer og kan skape en annen dynamikk i rommet ved å flytte alteret og plassere stolene i ringer rundt.

Langs med det som handler om historie og det som handler om fellesskap kommer det frem at tjenlige bygninger er av betydning. Det fremstår som viktig for alt det arbeidet og alle de aktivitetene som menighetene har. Her setter de gjerne menighetshus av mer moderne dato enn kirka opp mot nettopp kirka når de vurderer anvendeligheten. På den måten blir også tjenlighet og tradisjon stående mot hverandre, hvor det er ulike bygninger som uttrykker hvert av disse begrepene. At det blir kirke mot menighetshus, hvor menighetshuset klassifiseres som mer anvendelig mens kirka har noe annet ved seg.

4.2.4 Oppsummering

Eierskap gir tilhørighet. I dette kapitlet har jeg pekt på hva eierskap vil si og vist hva som kan skape slikt eierskap til kirka og andre bygninger.

Den personlige historien er med på å skape eierskap til en bygning. De egne erfaringene og minnene som rommes av de bygningene, gir en emosjonell tilhørighet til dem. Slik blir sted:

At kirka oppleves som et godt sted å være er vesentlig for om folk opplever at det er greit å komme tilbake. Her vises det at folk har ulik forståelse av kirkerommet, knyttet til hvordan man opplever at rommet er normerende for hvordan man oppfører seg i rommet. Dette mener noen at kan oppfattes som en terskel, og det ønsker de bryte ned nettopp for at folk skal oppleve det som et godt sted å være og ved å selv kunne utforske bygget uten særlige begrensinger.

Fellesskapet som finnes i en menighet er også en faktor som skaper tilhørighet. Dette handler om menneskene man møter i byggene. Det er relasjonene man har til andre medlemmer som vennskap og det er relasjonen til ansatte og hva de betyr for bygningenes innhold og hvordan kirka framstår.

Å bli kjent med kirka er viktig og det er flere menigheter som jobber med de ulike bygningenes betydning, men særlig kirkas betydning. Dette er noe det er viktig at det jobbes med for at folk fortsatt skal oppleve en tilknytning til kirka og at det skal være naturlig for dem å gjøre bruk av den i både gleder og sorger.

5 Hvilken betydning har kirkelige bygninger for lokale folkekirkelige praksiser?

I dette kapitlet vil jeg diskutere hovedpunktene i analysen, og prøve å sette funnene mine i forbindelse med de teoretiske perspektivene jeg presenterte innledningsvis.

Etter å ha gjennomført intervjuene kunne jeg raskt se at bygningene spiller en viktig rolle for det lokale kirkelivet, både sosialt og for enkeltmennesker. De fleste av menighetsrådslederne jeg intervjuet hadde en god del informasjon om de ulike bygningene, i tillegg til at de reflekterte rundt bygningenes betydning og hva menigheten kunne gjøre for at folk skulle bli kjent med kirka.

Analysen viser at menighetene har en bevissthet omkring hvilken betydning bygningene de disponerer har for menighetslivet. Dette vises gjennom menighetsrådsledernes refleksjon over egne erfaringer knyttet til bygningene, menighetens bruk av dem og hvilken betydning det har for både menighet og lokalsamfunn. Dette kan jo også forklares ved at det er dette jeg har undersøkt og stilt spørsmål om.

Gjennom analysen ble det tydelig at «tilhørighet» er en nøkkel til å forstå hvordan de kirkelige bygningene bidrar til folkekirkelige og religiøse praksiser i lokalmiljøet. «Tilhørighet» ble så videre tolket gjennom temaene «historie» og «eierskap». I det følgende vil jeg kort diskutere disse hovedbegrepene, og dermed svare på forskningsspørsmålet mitt.

5.1 Eierskap

I «Lived religion» vises det at religion ikke kommer ovenfra og at folk som tilhører en religion og et trossamfunn ikke nødvendigvis blindt følger tradisjonen og religionen slik den offisielt fremstår med sine normer og sin lære. Derimot er det slik at folk gjør bruk av religionen på en måte hvor de ønsker å ta eierskap til den og være subjekter i møte med den.

I analysen kommer det frem at folk kan oppleve eierskap etter egne, personlige erfaringer knyttet til de kirkelige bygningene. Dette gir meg en relasjonell forståelse av begrepet «eierskap». Det er fordi mennesker får en relasjon til sted gjennom egne erfaringer. Det er også rammen for relasjon mellom mennesker. Dette vises i et sitat hos Inge:

«a location of experience. It evokes and organises memories, images, feelings, sentiments, meanings, and the work of the imagination. The feelings of a place are indeed the mental projections of individuals, but they come from collective experience and do not happen anywhere else. They belong to the place.»⁵⁷

Videre vises det at sted får betydning for enkeltmennesker gjennom erfaringene som blir gjort på det gjeldende stedet.

«The place in which such encounters occur is always important to the person who has the experience»⁵⁸

Som nevnt tidligere handler dette sitatet om møter mellom Gud og mennesker. Likevel mener jeg at dette kan overføres til betydningen av sted og av de kirkelige bygningene, gjennom menneskers erfaringer i dem. For det blir sagt at menneskelige erfaringer ikke er noe uten sted, samtidig som sted ikke er noe uten menneskelige erfaringer. Den personlige erfaringen et sted er med på å gi det stedet betydning. Den personlige erfaringen gir tilhørighet til et sted.

Sted er bundet til fellesskapet som er tilknyttet dem. Noen opplever at bygningene får betydning fordi de er møtested for venner og kjente, at det er der man har sitt nettverk. Andre erfarer at det er godt å møte folk i bygget som kan ta imot det man bærer på når det er behov for det. At man kan møte menneskene i bygget.

I analysen kommer det frem at flere av menighetene har strategisk arbeid for de kirkelige bygningenes betydning for folk, for at folk skal føle eierskap til de. Dette handler om å bli kjent med bygningene. Også her er det kirka som får fokus. Dette svarer på Inges grunnleggende prosjekt om å fremheve betydningen av sted for mennesker.

Med tanke på å bli kjent med kirka og oppleve at den er deres er det flere av menighetsrådslederne som trekker fram trosopplæringstiltak, slik som Lys våken, som eksempler på arbeid hvor dette er en del av ønsket virkning etter gjennomført tiltak. Når folk får bli kjent med kirka fører det til at folk gjør bruk av kirka når de skal døpe sine barn, gifte seg, gravlegge sine kjære og når ungdommene skal velge konfirmasjon.

⁵⁷ E.V. Walker sitert hos Inge(2003), s. 83

⁵⁸ Inge (2003) s. 89

5.2 Historie

*«Repeatedly, it is place which lends structure, contextuality, and vividness of memory to the narrative of spiritual experience.»*⁵⁹ Dette viser at «sted» blir en ramme rundt erfaringene som gjøres. En ramme fordi det er rundt det som skjer, som struktur, kontekst og minne om fortellingen om spirituell erfaring.

At sted fungerer slik, ser man særlig når det gjelder hvordan de kirkelige bygningene medierer ulike typer historie; lang historie, generasjonshistorie og den personlige historien. Her blir de kirkelige bygningene, særlig kirka, en ramme rundt hendelser av eldre og nyere dato. Det er også med på å gi en kontekst til livsritualer slik som dåp, konfirmasjon, bryllup og begravelse. Samtidig som de står der som minne etter fortellinger om spirituelle erfaringer. De som har vært tidligere og de man selv opplever. Bygningene er viktige som steder fordi de bidrar som rammeverk for historien, for personlige erfaringer og opplevelser.

Både Inge og McGuire snakker om minner. Dette er en måte å forstå historie på, særlig den nære, personlige historien. Knyttet til betydningen av sted blir nettopp «sted» noe som forbindes med minnene og som minnene festes ved. «Sted» bli rammen for minnene. Hos McGuire er det snakk om kroppen og kroppslighet, dvs. det handler om det kroppen gjør og det som kroppen føler. Ved å fysisk erfare, f.eks. gjennom mat eller arbeid, husker man og skaper minner.

Noe slikt ser man bl.a. hos Menighetsrådsleder B i sitatet som innleder avsnittet om eierskap. Dette var et sitat som også favner den personlige historien gjennom de personlige erfaringene. Denne bruken viser at det er sammenheng mellom historie og eierskap også.

«Så har jeg jo veldig mange opplevelser fra kirka. Har veldig mye minner. Vi hadde gutteklubb i sakristiet i mange år. Kommer inn der så begynner du å tenke på de som har vandra, som var ledere for oss den ganga. Du har vært konfirmant her. Bare du ser ei hvit kappe så kommer du tilbake til den tida.» (Menighetsrådsleder B)

⁵⁹ Belden Lane sitert hos Inge (2003) s. 70

McGuire gjør som nevnt tidligere bruk av sosiolog Danièle Hervieu-Léger som sier at religion er en lang kjede med minner. Noe av det som overføres i minner er følelser. Sitatet ovenfor her er et eksempel på følelser knyttet til minner, bundet i fysisk sted og elementer. Av fysiske elementer som er med på å bringe frem minnene er f.eks. den hvite konfirmantkappa.

Flere av anekdotene som knyttes til historiens ulike typer kan også forstås som minner. Særlig de som har personlig forankring. Slik som når man går en runde på kirkegården og reflekterer over livet til de som har navnet sitt skrevet på steinene og som man kjenner. Minner handler om å huske på og de ulike bygningene og stedene blir ramme for det. Det blir en kontekst som hjelper oss å huske.

Den norske kirkes identitet og oppdrag sier også noe om den historiske betydningen de kirkelige bygningene har. Her blir man ansvarliggjort overfor den historien kirkebygget bærer med seg og hvordan folk opplever tilknytning til bygningene:

«Med sine lange historiske røtter er Den norske kirke en forvalter av tradisjoner og verdier i kultur og samfunnsliv. Både lokalt og nasjonalt spiller kirkelige tradisjoner og seremonier en viktig rolle i mange sammenhenger. Den norske kirke forvalter en rekke kirkebygg av stor historisk og kulturell betydning.»⁶⁰

5.3 Tilhørighet

De to begrepene jeg diskutert ovenfor, «historie» og «eierskap», viser at betydningen de kirkelige bygningene har for lokale folkekirkelige praksiser handler om «tilhørighet». «Historie» og «Eierskap» er også med på å gi en utdypende forklaring på hvordan «tilhørighet» kan forstås.

Folkekirkelige praksiser fremmer tilhørighet. Flere løfter frem at folk bruker kirka til dåp, konfirmasjon, bryllup og begravelse, og at dette er naturlig for folk å gjøre.

⁶⁰ Utdrag fra Den norske kirkes identitet og oppdrag (2004) pkt. 25

Erfaringer som er med på å skape tilhørighet, slik som de overnevnte livsritualene kan samtidig også hindre tilhørighet. Det som gir noen en opplevelse av tilhørighet kan skape det motsatte hos andre:

«Det er jo fortellingen, evangeliet, for noen. Så er det noen som fanges av tradisjonen, historien, plassen i samfunnet. Også er det akkurat disse tingene som skyver andre unna igjen.» (Menighetsrådsleder C)

Det er ikke alle som har en historisk forankring et sted. Det er ikke alle som har personlige erfaringer knyttet til de ulike kirkelige bygningene. Det er klart at den lokale kirkas historie i ulike lag skaper tilhørighet. Men slik er det ikke for alle. Det er ikke alle som har graver på kirkegården. Det kan hende deres bestemor er gravlagt et annet sted. Dette kan fremmedgjøre kirkegården for den det gjelder og skape avstand fremfor tilhørighet. Det samme med kirka. Det kan være noen som ikke er døpt eller konfirmert i kirka der de bor, men et annet sted. Det kan gjøre at de opplever seg fremmede i kirka uten slike former for tilhørighet til bygget.

Slik er det også når det gjelder eierskap. I stor grad oppfatter jeg dette som et relasjonelt begrep. Det handler om eierskap gjennom egne erfaringer og gjennom relasjon til andre mennesker. Som med historie er ikke dette noe som oppleves av alle. Ikke alle opplever å ha et nettverk og sosialt fellesskap i den lokale menigheten. Dette kan være med på å hindre tilhørighet.

«Som folkekirke forholder Den norske kirke seg til allmenne livserfaringer i samfunnet, og søker gjennom kirkelige handlinger, i sitt gudstjenesteliv, og i øvrig virksomhet å reflektere menneskelivet i dets mangfold. Som folkekirke ønsker Den norske kirke fortsatt å være til stede i alle lokalsamfunn.»⁶¹

Dette sitatet viser hvordan Den norske kirke skal forholde seg til menneskers livserfaringer og behov. Her kunne også de kirkelige bygningene vært løftet frem, som synlige tegn på Den norske kirkes tilstedeværelse i alle lokalsamfunn. Når det blir snakk om Kirken blir det som oftest et fokus på innholdet, det som fyller bygningene og menneskene som er der. Rammen rundt, altså de fysiske bygningene glemmes bort.

⁶¹ Utdrag fra *Den norske kirkes identitet og oppdrag* (2004) pkt. 26

Dette skillet som tradisjonelt har blitt tegnet opp, mellom materialitet og spiritualitet, slik det introduseres hos McGuire, eller forholdet mellom bygninger og folk slik jeg forstår det, vil jeg betegne som et kunstig skille. Når det snakkes om bygningene snakkes det samtidig om folkene og aktiviteten som fyller det. Noen hevder at kirka er ikke bygningene, men folkene⁶². Arbeidet med analysen derimot viser at dette er noe som henger sammen og at Kirka er både bygning og folk. Dette viser også vekselvirkningen man finner hos Inge, hvor sted og menneskelig erfaring er gjensidig avhengig av hverandre for å ha betydning.

⁶² Inge (2003) s. 31

6 Litteratur

Brinkmann, Svend og Steinar Kvale. *InterViews: Learning the Craft of Qualitative Research Interviewing*. (3.utg). Los Angeles: Sage Publications, 2015.

Dietrich, Stephanie, Hallgeir Elstad, Beate Fagerli og Vidar L. Haanes (red.). *Folkekirke nå*. Oslo: Verbum Akademisk, 2015

Gresaker, Ann Kristin. *I gode og onde dager... - Trivsel, belastninger og sluttevalueringer blant menighetsprester i Den norske kirke*. Institutt for kirke-, religions og livsnyssforskning: KIFO Notat nr 6/2009. Hentet fra <http://www.kifo.no/i-gode-og-onde-dager/> 30.12.19

Høeg, Ida Marie og Ann Kristin Gresaker. *Prest i Den norske kirke – En rapport om presters arbeidsforhold*. Institutt for kirke-, religions og livsnyssforskning: KIFO Notat nr 5/2009. Hentet fra <http://www.kifo.no/forskning/den-norske-kirke/presters-arbeidsforhold/> 30.12.19

Inge, John. *A Christian Theology of Place – Explorations in Practical, Pastoral and Empirical Theology*. Først publisert: Ashgate Publishing, 2003. New York: Routledge, 2016.

Jørgensen, Merethe. *Den fjerne præst – den nære menighed: En undersøgelse af præstegårdens betydning for landsognene med særligt henblik på Ribe stift*. En studieorlovsrapport. Veileder: Hasse Neldeberg Jørgensen.

McGuire, Meredith B. *Lived Religion: Faith and Practice in Everyday Life*. New York: Oxford University Press, 2008

Postholm, May Britt. *Kvalitativ metode – En innføring med fokus på fenomenologi, etnografi og kasusstudier* (2.utg). Oslo: Universitetsforlaget, 2010.

Ritchie, Jane, Jane Lewis, Carol McNaughton Nicholls og Rachel Ormston (red.). *Qualitative Research Practice: A Guide for Social Science Students and Researchers* (2.utg). London: Sage Publications, 2014

Rutine for personvern i forskning og studentarbeider ved MF. Oppdatert 22.11.19. Hentet fra https://www.mf.no/sites/mf/files/users/Dokumenter/Forskning/Forskningssidene/retningslinjer_mf_personvern_forskning_studentarbeider_2019_1122.pdf 28.12.19

Uttalelse fra Kirkemøtet 2004, *Den norske kirkes identitet og oppdrag*. Hentet fra https://kirken.no/globalassets/kirken.no/om-kirken/slik-styres-kirken/planer-visjonsdokument-og-strategier/identitet_oppdrag_2004_bokmaal.pdf 19.12.19

7 Vedlegg

7.1 Vedlegg 1, Intervjuguide

Kirka

- Vi kan begynne med at du forteller litt om kirka i soknet
- Hvordan brukes kirka?
- Hva er det som gir kirka betydning?
- I hvilke sammenhenger opplever du at flest gjør bruk av kirken? Når er den fullest?
- Har det vært situasjoner hvor det har vært uenighet omkring kirken? Hvordan har dette påvirket menigheten?

Kirkegården

- Kan du fortelle om kirkegården?
- Hvordan gjør du bruk av kirkegården?
- Hvordan erfarer du at andre bruker den?
- I hvilke sammenhenger opplever du at flest folk gjør bruk av kirkegården?
- Hva er det som gir kirkegården betydning? Har det betydning at den ligger i nærheten av kirka?

Prestegården

- Kan du fortelle litt om prestegården?
- Hvordan har prestegården vært brukt?
- Når sluttet prestegården å være et samlingssted for menigheten?
- Hvilke tanker har du når det gjelder prestegården og oppheving av boplikt for prester?
- Hvordan har folk reagert på at det ikke lenger bor prest i prestegården? (hvem er det som reagerer på dette?)
- Hvordan brukes prestegården i dag?
- Hvilken betydning har prestegården for deg?

Menighetshuset

- Kan du fortelle litt om menighetshuset?

- Hvorfor ble det bygd menighetshus i menigheten?
- Hvilken betydning har det fått for menighetens arbeid?
- Har bygging av menighetshus betydd noe for bruken av kirka?
- Har det vært situasjoner hvor det har vært uenighet omkring menighetshuset? Hvordan har dette påvirket menigheten?

Hjemmene

- Kan du fortelle litt om hjemmenes betydning for arbeidet i menigheten?
- Hva har hjemmene betydd for menighetens arbeid?
- Hvordan opplever du at hjemmenes plass for kristent arbeid har endret seg? Hvorfor har det endret seg?
- Er det arbeid i menigheten som foregår i hjemmene? Hva slags arbeid?

Menigheten og lokalsamfunnet

- Hvordan opplever du at menighetens bygninger brukes av lokalsamfunnet?
- Er det særlig noen bygninger og/eller steder som blir brukt av lokalsamfunnet (utover menigheten)?
- Hvordan reagerer lokalsamfunnet på endringer som gjelder bygninger og steder som kirka disponerer?
- Hvilke bygninger tror du har størst betydning for folk i bygda?

7.2 Vedlegg 2, Informasjonsskriv

Vil du delta i forskningsprosjektet

”På dette sted – bygninger og steds betydning for lokalt menighetsliv”?

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å studere norske lokalmenigheter, med særlig vekt på betydningen av lokale bygninger og steder. Det kan være kirkebygg og kirkegårder, menighetshus, bedehus og prestegårder, og private hjem. Jeg ønsker å se på hvordan kirkelige tradisjoner blir videreført, og hvordan endringer skjer, i norske menigheter.

I dette skrevet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Dette forskningsprosjektet gjennomføres som en masteroppgave og er del av profesjonsstudiet i teologi ved MF Vitenskapelige høyskole for teologi, religion og samfunn.

Min forskningsinteresse gjelder utviklingen av lokalmenigheten i nyere tid. Jeg er interessert i betydningen av bygninger og steder i lokalt menighetsliv.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

MF vitenskapelige høyskole for teologi, religion og samfunn er ansvarlig for prosjektet. Veileder og prosjektansvarlig for prosjektet er Fredrik Saxegaard, praktikumsleder/førsteamanuensis i praktisk teologi. Det er student [mitt navn] som gjennomfører forskningsprosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Bakgrunnen for å intervju menighetsrådsledere eller andre lekpersoner som har god kjennskap til menigheten er for å forsøke å få et innblikk i det lokale menighetslivet og

hvilken betydning ulike bygninger og steder har for dette fra noen som er en del av menighetens liv og virke.

Din kontaktinformasjon har jeg fått tilgang til ved å kontakte din lokale menighet. Din lokale menighet har jeg kommet i kontakt med ved å forespørre bispedømmekontor og/eller prost i prostiet menigheten ligger i om de har kjennskap til menigheter som er aktuelle å spørre om deltakelse i prosjektet.

Hva innebærer det for deg å delta?

Hvis du velger å delta i prosjektet, innebærer det at du deltar i et intervju på ca. 1 time.

Tidspunkt for intervju avtaler vi når du samtykker til deltakelse. Jeg vil reise ut til ditt sokn og foreta intervjuet der, med mindre annet er mer praktisk for deg.

Det vil bli gjort opptak av intervjuet som senere transkriberes.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykke tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle opplysninger om deg vil da bli anonymisert. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

Ved behandlingsansvarlig institusjon vil hovedsakelig student oppbevare og behandle dine opplysninger som blir gitt i intervjuet. Veileder for prosjektet vil også få tilgang til denne informasjonen.

I behandling av data vil personopplysninger bli erstattet av en kode. Denne koden lagres på en egen navneliste som er adskilt fra øvrig data. Dokumenter som inneholder personopplysninger hvor du og andre kan identifiseres vil bli kryptert med passord.

Informasjon som gjør at du og/eller andre kan gjenkjennes vil bli anonymisert i masteroppgaven.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Prosjektet skal etter planen avsluttes innen utgangen av desember 2019. Ved prosjektets slutt vil personopplysninger vi har innhentet bli slettet og data vil være anonymisert.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- få slettet personopplysninger om deg,
- få utlevert en kopi av dine personopplysninger (dataportabilitet), og
- å sende klage til personvernombudet eller Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra MF vitenskapelige høyskole for teologi, religion og samfunn har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- MF vitenskapelige høyskole for teologi, religion og samfunn ved
Veileder: Fredrik Saxegaard, tlf: +4722590571, e-post: fredrik.saxegaard@mf.no
Student: Mitt navn, tlf, e-post.
- MF er en privat stiftelse og er dermed ikke pålagt å ha et personvernombud. Ved MF har vi en personvernkontakt som ivaretar samme funksjonen:
Berit Widerøe Hillestad, seniorrådgiver, tlf: +4722590595, e-post: berit.w.hillestad@mf.no
- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS, på epost (personverntjenester@nsd.no) eller telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Fredrik Saxegaard

Mitt navn

Prosjektansvarlig

student

veileder

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet «På dette sted – betydningen av bygninger og steder for lokalt menighetsliv» og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i intervju

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet, ca. slutten av desember 2019

(Signert av prosjektdeltaker, dato)